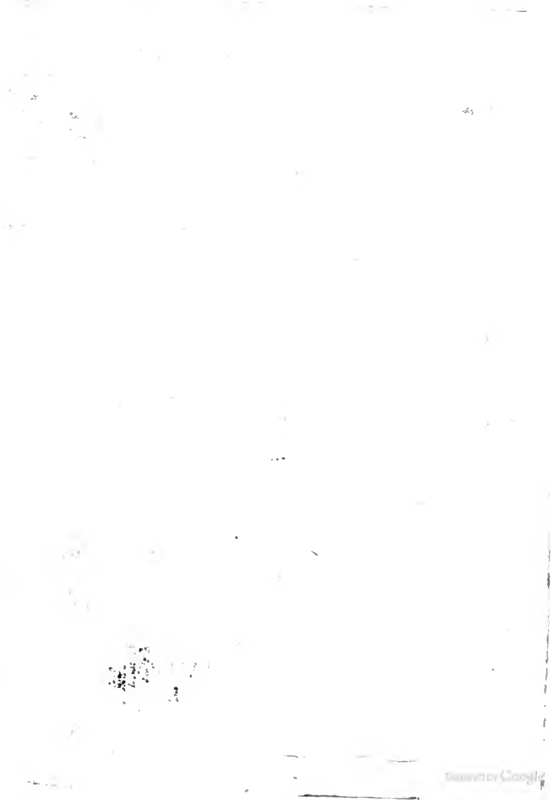
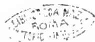

PAULI CORTESII
DE HOMINIBUS DOCTIS
DIALOGUS.

PAULI CORTESII

VIRI CLARISSIMI

DE HOMINIBUS DOCTIS

DIALOGUS

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITUS

CUM ADNOTATIONIBUS.

ACCEDIT AUCTORIS VITA:

AD ILLUSTRISS. DOM. MARCHIONEM ABBATEM

GABRIELEM

RICCARDIUM

PATRICIUM FLORENTINUM.

FLORENTIÆ. MDCCXXXIV.

Apud BERNARDUM PAPERINIUM, ſub Signo Palladis, & Herculis.

CUM APPROBATIONE.

GABRIELI RICCARDIO
PATRICIO FLORENTINO
MARCHIONI.

BERNARDUS PAPERINIUS.

ABUIT *ſuperior ætas Viros planè doctos, omnibuſque ingenuis artibus eruditos, per quos potiſſimùm renatæ lit-*

teræ,

teræ, ac restitutæ fuerunt. Dialogum de iis scripserat Vir temporum suorum elegantissimus, idemque acerrimo judicio præditus, Paullus Cortesius, & De Viris Doctis inscripserat. Hunc mihi Dialogum quum typis meis imprimendum liberaliter concessisset Alexander Politus V. Cl. qui eum sibi ex Sangeminianensibus membranis jam dudum describendum curaverat; tu mihi statim occurristi, GABRIEL RICCARDI, *Vir amplissime, atque ornatissime, cujus Nomine idem hic Dialogus inscriberetur. Nàm & doctus ipse es, quàm qui est maximè, & doctos Viros amas, & de iis acerrimè judicas, & doctrinas omnes liberalissimè protegis, ac promoves. Quumque Tibi Deus, ac* FAMILIÆ

TUÆ

TUÆ *opes tantas, quantas alteri cuiquam vel locupletissimorum privatæ conditionis, ac fortunæ hominum; tribuerit; eas sanè non, ut plerique faciunt, ad luxum, neque ad voluptates, refers; Sed, quod paucissimorum est,*

. . . . . quos æquus amavit
Juppiter, atque ardens evexit
ad æthera virtus;

maximas Tuas divitias in doctos homines ornandos, doctrinasque ipsas amplificandas impendis. Neque in summâ rerum omnium affluentiâ quidquam te magis afficit, atque oblectat, quàm libri cujuscumque generis, & doctrinæ, quos pulcherrimum esse ducis, atque optimum amplissimi patri-

mo-

monii tui ornamentum. Idque præcipuè est, quod, præ generis nobilitate, divitiarumque gloriâ, in Te omnes mirantur, studium erga litteras, atque homines litteratos. Quare est omnino, GABRIEL *amplissime, quòd sperem, munusculum hoc meum Tibi esse perplaciturum, quod ad doctos homines pertinet. Qualecumque id est, lubens Tibi ac meritò offero. Favor si mihi Tuus præsens adsit, incumbere in eam curam alacriter pergam, ut pleraque alia doctorum Virorum monumenta ad publicam studiosorum hominum utilitatem edantur. Vale.*

PAU-

PAULI CORTESII
V I T A.

PAulus e nobili Cortesiorum Familia,[1] quæ inter primarias Sancti Geminiani Etruriæ Oppidi est habita, antiquitus ex Ticino Insubriæ Urbe oriunda, Romæ[2] anno humanæ reparationis mcccclxv. ortus est, patre Antonio Cortesio, qui feminam patriciam N. Aldobrandiniam Florentinam in matrimonio ha-

buit,

1 Jo: Vinc. Coppi in Chron. Gemin. impress. Flor. 1695. Paulus ipse Municipes suos appellat Cherubinum Quarqualium Geminianensem in Lib. 2. de Card. ac Antonium Lollium pag. 53. hujus Dialogi.

2 Idem Copp. l. d.

buit, quique [1] Duodecemvirûm Compendiariorum, ac [2] Scripturariæ Cenſuræ princeps fuit; Vir quidem honoris, fortunæ, & virtutis ornamentis præditus, ac [3] Libelli cujusdam Inſtitutionum Moralium Scriptor. Pauli fratres fuere [4] Alexander Latinis Muſis clarus, cujus Carmina non ſemel formis ante excuſa, noviſſime illuſtrium Poëtarum Italorum poëmatis inſerta Florentiæ prodiere; & [5] Lactantius Eques, Paraphraſeos in Cæſaris Commentaria author, ipſique Paulo ſuperſtes, qui inchoatam a fratre Operis de Cardinalatu editionem, eo vita functo, abſolvit.

Hic a teneris, ut ajunt, unguiculis optimarum artium ſtudiis addictus, acre ingenium ita excoluit adſiduis lucubrationibus, tantumque in omni genere litterarum profecit, ut non ſolum [6] Philippo Callimacho, Pom-

1 Corteſ. de Card. in procem. Vulgo *Protoſcrinerario* juxta Copp. ſentent.

2 *Correttore delle Contraddette* idem Copp.

3 Extat in Biblioth. Lecceti, de quo Cinellius in Scriptor.

4 (Ab aliquibus *T. Alexander*) A Diplomatibus Centumvir, ideſt *Segretario Apoſtolico*, ac Libellionum Triumvir, *Segretario de' Brevi* appellatur a Coppio, qui ſubdit eum Nuncium Apoſtolicum fuiſſe, diemque ſuum an. 1494. ætatis 30. obiiſſe. Plura Voſſ. de Hiſt. Lat. l. 3. & Janus Douza a Voſſ. citat. Jo: Cinell. de Scriptor. Etruſcis Alexandro, & Paulo Fratri unum idemque Opus aſcribit deceptus ab elogio Jac. Gaddii, quod ambos fratres complectitur.

5 Magdalenam Mediceam uxorem duxit. Copp. in Chron.

6 Copp. l. d.

Pomponio Læto, Angeloque Politiano clarissimis Viris ob studiorum similitudinem necessitudine jungeretur, verum etiam cum Raphaële Volaterrano, Pico Mirandulano, Hermolao Barbaro, Marsilio Ficino, ac Bartholomæo Lampridio, qui ejus doctrina, ac judicio utebantur, familiarissime viveret. Summam Principum gratiam, & benevolentiam virtutis, atque doctrinæ commendatione sibi comparavit; id, quod de se significat: [1] *Puer Romæ cum ab Alexandro fratre deducerer ad Principes, sæpeque honoris causa in convictum adhiberer, &c.* Nam [2] & purpuratis Patribus, ipsisque adeo Summis Pontificibus, præcipue vero Pio III. ac Julio II. cui Librum paullo ante memoratum de Cardinalatu dicari voluit, fuit acceptissimus. Quod Opus ad Viri Principis in unaquaque deinceps ætate studia dirigenda a se primò conscriptum, [3] Ascanio Cardinale Sfortia hortatore, non paucis immutatis de Cardinalatu postea nuncupavit. Hinc est quod Guillelmus

 2 Ca-

1 De Cardin. lib. 3. pag. 190.
2 Ex Epist. Cosmæ Pactii Archiep. Flor. apud Copp.
3 Copp. in Chron. pag. 72. Vincent. Placent. in Epist.

Caveus duplex opus de Principe, ac de Cardinalatu Paulo adſcribit. Non me latet [1] Gabrielem Naudeum Pariſinum, librum hunc cenſura notaſſe, quum diceret, eum *ſua mole difficulter regi, licet Ciceronianæ dictionis adjutum præſidio*. At vero longe aliter de eo Libro doctiſſimi Viri [2] Jacobus Gaddius, [3] Vincentiuſque Mainardus ſensêre. Primus enim fatetur hoc opus *omnigenæ fere doctrinæ, ac eruditionis peramœna varietate contextum*; alter: *Non barbarica aſperitate vaſtum, aut oratione jejuna ſalebroſum, ſed Græca ubertate, & Romana gravitate magnum*. Nec minus honorificum de eo opere, ejuſque Authore teſtimonium [4] Raphaël Volaterranus dixit: *Res*, inquit, *multa cogitatione quæſitas, ſæpeque duras cultu orationis, latinitateque molliebat; cujus ei tanta religio fuit, ut ſententias, inventaque perire mallet, quam non apte, ornateque exire*. Stili vero elegantiam, cujus fuit admodum ſtudioſus Corteſius, a [5] Severo Placen-

1 Naudeus in Bibliographia Polit. impreſſ. Lugd. Bat. 1642. pag. 177.

2 Jac. Gadd. in Coron. Elogiaſt. ac de Scriptor. non Eccleſ. pag. 141.

3 Vinc. Mainard. Geminian. Ord. Prædic. in Epiſt. Lact. Corteſio.

4 In Epiſt. nuncupat. ad Jul. II. præfixa Operi de Cardin.

5 In Epiſt. Lactantio Cort. Lib. de Cardin. præfixa.

centino magnopere commendatam ex quadam ejus Epiſtola intelligimus: *Hic a primis adoleſcentiæ annis maximo animi ardore ad imitanda Ciceronis veſtigia, & ad priſcum illius ævi eloquium inſtaurandum ſemper aſpiravit. Qua in re quantum profecerit, facile colligi poteſt, cum ex multis ejus lucubrationibus, tum ex Epiſtola, quam ad Politianum ſcripſit cum eo de Ciceronis imitatione contendens ætate quidem adhuc juvenis, at judicio maturus, & ſenex.* Verba Epiſtolæ hæc ſunt: *Quare, ut de me loquar, nihil eſt, Politiane, quod me a Ciceronis imitatione deterreas, ſed quod potius objurges inſcitiam, quum nequeam bene illum imitari, quamquam ego malo eſſe aſsecla, & ſimia Ciceronis, quam alumnus, aut filius aliorum, &c.* Hæc exſtat inter illuſtrium Virorum Epiſtolas a Politiano partim ſcriptas, partim collectas, Lib. VIII. Ep. XVII. [1] Antonius autem Poſſevinus Paulum inter Scriptores Theologicos numerat inquiens: *Paulus Corteſius Protonotarius Apoſtolicus quatuor Libros Sententiarum expoſuit,* [2] de quibus quidem lo-

1 Tom. 3.

2 Idipſum teſtatus eſt Gaddius l. d.

loquitur [1] Jodocus Badius Afcenfius rei typographicæ locupletator maximus, ubi Opus Cortefii Theologicum nos habere monuit. Luculentius vero [2] Guillelmus Cave memoratus, qui ait: *Paulus Cortefius fcripfit in quatuor Libros Sententiarum difputationes feorfim editas Parifiis 1513. fol. ac nonnullis Hieronymi Savonarolæ Opufculis conjunctas, Bafileæ 1540. fol.* quibus addidit ejusdem Cortefii Opus, cui titulus: *De Sacrarum litterarum, omniumque difciplinarum Scientia, Bafileæ impreßum apud Henricum Petri*; de qua quidem re penes eum fidem effe volo. Ob hæc, [3] aliaque hujufmodi ingenii monumenta, non minus quam ob morum candorem, atque integritatem quum vulgo effet etiam abfentibus notus, Romæ claruit, atque in Pontificatu Alexandri VI. & Pii III. Munus obiit Secretarii Apoftolici; Protonotarius Apoftolicus deinde ex numero Participantium creatus; denique [4] Epifcopus Urbinas electus eft, eo opina-

1 In fchol. Epift. XVI. Lib. VIII. Epift. a Polit. collect.

2 Hic Paulum claruiffe fcribit an. 1500.

3 Inter ea numeratur Hiftoria, feu Fabella Hyppoliti, & Dejaniræ Lat. fermone, quæ extat MS. apud Cl. Salvinum Salvinium, ab Epifcopo Signino laudata.

4 Copp. in Chron.

pinamur tempore, quo [1] Gabriel de Gabrielibus Urbini Antiſtes Umbriæ legatione fungebatur. Decipitur [2] Naudeus, qui Paulum in Purpuratorum cœtum adnumeratum fuiſſe ratus eſt, & merito ab [3] Hyacintho Coppio reprehenditur; ſed facile ille ampliſſimam dignitatem conſequutus eſſet, niſi [4] mors immatura anno MDX. ætatis ſuæ quadrageſimo quinto in Caſtro ſuo Corteſiano ſpem ejus rei omnem ademiſſet. In cujus obitu hæc, qualiacunque ſunt, prodiere [5] epitaphia:

Quid juvat exculto verſu decorare ſepulchrum,
Debita cum fuerint juſta ſoluta minus?
Deſinite ingenio ſic, o certare Poëtæ,
Non numeris opus eſt, crebro litate magis.

TUMULUS.

Quid quæris? Paulum. Paulum quæ tota parentem
Dicebat nuper Lingua Latina ſuum?
Perge aliò; tantum ſunt oſſa hic putrida, compos
Mens voti Elyſios viva pererrat agros.

EPI-

1 V. Ughell. Ital. Sac. T. 2.
2 In Bibl. præd. pag. 177.
3 In Ep. Chron. inſerta Jo: Vinc. filii.
4 Copp. in Chron.
5 Extant apud Copp.

EPITAPHIUM.

An Patriam, Gentem, Nomen vis? Geminianum,
Cortesiam, Paulum, nosti? ea crede, sat est.

Ita Michaël Margatti; at [1] Severus Placentinus:

Eloquii gravitas, & sacri jura Senatus,
Cortesi, sita sunt hìc, ubi, Paule, jaces.

Jacobi denique Gaddii Elogium Oratorium obvium est in Coronide Elogiastica ejusdem, ac ubi agit [2] de Scriptoribus non Ecclesiasticis Græcis, Latinis, ac Italicis. Pauli interitu ingentem fuisse calamitatem litteris importatam Litterati homines conquesti sunt. Is enim Historiæ, Philosophiæ, ac Theologiæ, quas facultates apprime callebat, lucem, ac dignitatem ingenio, atque eloquentia, si diutius vixisset, & extremam, quod ajunt, operibus manum admovisset, fuerat allaturus. Vir animo ab omni dolo penitus alieno, ætatem non desidia, aut voluptate, neque vero in augendis fortunis, sed in litteris colendis studiisque traduxit. Hujus rei præ ceteris argumen-

[1] Apud Copp. & Placent. in Epist. | [2] T. I. pag. 141.

mento sit Montana Villa, Cortesianum oppidum appellata a S. Geminiani duobus passuum millibus distans, in quam ipse res urbanas aulicasque pertæsus sub exitum vitæ secesserat, quam in arcis modum redactam amœnissimam fecerat, ubi dulce Musarum diversorium instituit, quo [1] principes Viri quamplurimi se conferre consueverant; inter quos spectatissimæ prudentiæ senex ille Hercules II. Ferrariæ Dux, Guidus Ubaldus Dux Urbinas, Alexander Farnesius (postea Paullus III. P. M.) & Franciscus Soderinius Cardinales studio visendi hominis, qui negociorum peritia, rerum aulicarum, politiæque usu, necnon judicii maturitate oraculum haberetur. [2] Verba hic referre liceat, quæ ipse in Cortesiano Castro ultimis vitæ mensibus scripsit, dum opus sæpe memoratum absolvere festinabat, mercede illuc conducto Simeone Nicolai Nardi Senensi Typographo, ut is ibidem illud prelo subjiceret, a quo deinde [3] publici juris factum est XV. Novembris ejusdem anni MDX. *Quod quidem cum multis in locis, tum maximè his proximis tribus annis in Cortesiano*

 no-

1 Copp. l. d.
2 Lib. 3. de Cardin. pag. 229.
3 Editio hæc in Castro Cortesiano facta, rara est.

novi; quo cum incredibilis litteratorum multitudo visendi mei causa ex Italia cuncta venisset, ac semper fere inter nos de rerum maximarum studiis legitimus institueretur sermo, sæpe inter loquendum, & disputandum sensi multos ob id huic opinationi assentiri velle, &c. Dialogum, quem nunc in publicam lucem emittimus, primo ætatis suæ flore elucubravit, circa annum scilicet MCCCCXC. quod sane colligitur ex iis, quæ leviter attingemus. Mentio habetur inibi Antonii Geraldini Amerini, veluti vita functi, his verbis: *facile homo litteris instructus, si longior ei vita contigisset, a Rege generoso, ac potente, & opibus, & honoribus sublevaretur*. Constat vero ex Itinerario Alexandri Geraldini fratris, atque ex Jacobilli [1] Bibliotheca, Antonium diem suum obiisse anno MCCCCLXXXVIII. Scribitur autem Dialogus a Paulo adhuc adolescente, de quo dici possit [2] *inesse Operi quandam super istius ætatis captum quasi maturitatem*, ut ait Politianus; eo vero tempore annum agebat noster vigesimum quintum. Dicatur denique Dialogus Laurentio Mediceo, qui fato cessit ineunte anno

1 Bibl. Umbr.

2 In Epist. quadam a Polit. scripta, quam in calce referemus.

no MCCCCXCII. Ceterum censura instituitur plurimorum Scriptorum a restitutione litterarum Latinarum ad ea usque tempora fere omnium vita functorum, ut patet ex verbis ipsis Dialogi pag. 55. *Praeclare intelligo, cur neminem ex his, qui hodie sunt, velis ipse nominare.* Quare nil mirum sit, inibi de Marsilio Ficino, Angeloque Politiano, quem pag. 48. Dialogi amicum vocat, patriæ nostræ luminibus, ne verbum quidem legi. In [1] Epistola Cortesii nuncupatoria ad Laurentium Virum magnanimum hæc habentur: *Quum sæpe in mentionem incidissem eorum hominum, qui nobis studia doctrinæ ab interitu vindicarunt, dolebam equidem quum a nobis multum summis ingeniis deberetur, nos esse ad remunerandum tardiores. Itaque cum multis sæpe in locis, tum maxime nuper in Insula, quæ est in lacu Volsiniensi* (Farnesiæ Domus fundo, de quo vide ejusdem Dialogi pag. 2.) *eorum est habita mentio. Nam quum ex Urbe aliquot adolescentes in Insulam venissemus, essetque nobiscum Alexander Farnesius, adolescens cum ingenuis artibus instructus, tum summa mecum benevolentia conjunctus, cepimus ibi sedentes inter nos colloqui multis variisque*

1 Quæ Dialogo præfigitur.

de rebus propter loci amœnitatem. Quumque quæreretur quinam essent hi, quorum ingeniis sunt sopita studia excitata, rogavimus omnes Antonium quendam majorem natu, doctissimum quidem illum hominem, & ingenii acerrimi, ut si ei placeret, quid de his viris sentiret, explicaret; quod quum ipse multa de unoquoque proprie gravissimeque disseruisset, collegissetque eos homines uno sermone usque ad hanc ætatem, tantum me illa vel copia, vel illo orationis cursu delectavit, ut decreverim eum ipsum sermonem mandare litteris. Hinc desumuntur Authoris de hoc Dialogo edendo consilium, occasio, locus, tempus, personæ denique, nempe Paulus Cortesius, & Alexander Farnesius adolescentes, atque Antonius quidam Vir grandævus, & doctus, de quo nihil mihi est adhuc exploratum. Perraro citatur hic Dialogus, a [1] Gaddio aliisque omissus: nec mirum; ad hæc enim ferme tempora latuit. Laudatur tamen inter recentiores ab eruditissimo Johanne Vincentio Coppi (penes quem autographum extitit) in Chronicis Geminianensibus; atque a Cl. Viro nominisque fama celeberrimo Apostolo Zeno in suis Additionibus ad

1 Ubi de Cortes. loquitur.

ad Vossium editis inter Ephemerides Litteratorum Italiæ. At vero multo ante meminerat Lucius Fazinius Maphæjus Episcopus Signinus, Vir,[1] Ughellio teste, doctrina clarus, peritiaque tum Græcæ, tum Latinæ Linguæ percelebris, qui de eo ita ad Cortesium scripsit:

L. M. PHOSPHORUS PONTIFEX SIGNINUS
PAULO CORTESIO S.

D*Ii, Deæque, quid ego video? Quotus enim quisque est, qui alterum tantum exhibeat, aut præstet? Legi igitur tuum Dialogum elegantissimum, ac planè Latinum. Apparet te in legendo Cicerone operam non amisisse, ita eum effinxisti. ipsum certè audire videor. Sed isto in libro id præcipuè sum admiratus, quòd in judicandis nostrorum hominum ingeniis tam æquus fuisti. Nullis nec odiis, nec amicitiis motus, omnes vel laudas, vel taxas; aliquos ita certis, & veris exceptionibus describens, ut ne ipsi quidem negaturi sint, si reviviscerent. Quare, mi suavissime Paule, perge, & ede Opus: nihil est, quod vereare. Ausim affirmare, si quid ego sum, omnes istos, quos commemorasti, facilè a te uno in dicendo superatos.*

Præ-

1 Ital. Sac. Tom. I.

Præclarum etiam extat de eodem Dialogo Angeli Politiani judicium, quod privatis litteris ad Corteſium datis conſignavit; quas, quod nemo ad hanc diem, ut item ſuperiores Fazinii, ediderit, libuit extremo hoc loco attexere, eo quia hujus Dialogi apographo præfixas invenimus.

ANGELUS POLITIANUS
PAULO CORTESIO SALUTEM.

QUid de tuo ſentiam Dialogo, vix audeo quidem ſine cunctatione proferre. Nam nec invidiæ objicere Amicum, nec diſſimulare tamen judicium volo. Sed tamen aut amore labor, aut libello tuo nobilior eſt indoles, quàm quæ videri continuo temporum poſſit. Cenſuram ſic agis Litteratorum, ut, quod eſt arduum, candorem pariter tuum probes, & libertatem. Certè ineſt Operi quædam ſuper iſtius ætatis captum quaſi maturitas: illa verò tempeſtiva, non præcox. Stili quoque voluntas apparet optima, &, ut auguror, a ſummo non diutiùs abſutura. Poſtremò, ut ſemel dicam, Phoſphori ſententiæ non accedo ſolum, ſed & faveo. Tuæ deinceps erunt partes, ut quàm modeſtè gloriam, tam fortiter invidiam feras. Vale.

IN-

INDEX
DOCTORUM VIRORUM,
QUORUM MENTIO IN OPERE HABETUR.

Gaspa-

PAU-

PAULUS CORTESIUS
LAURENTIO MEDICI
S. P. D.

Um maximis in rebus, Magne Laurenti, noſtrorum hominum præclara ingenia ſoleo laudare; tum præſertim in his ſtudiis, quæ ex tenebris tanquam ad intuendam lucem revocarunt. Nam quum eſſet aliquando ex diuturna barbarorum vexatione Italia liberata; tum incredibilis multitudo ſe contulit ad omnium magnarum artium diſciplinas celebrandas. Quorum ſtudiis Principes illius ætatis tantùm ad facultatem perquirendæ doctrinæ profuerunt, ut pariter deſertarum diſciplinarum patrocinium ſuſcepiſſe viderentur. Quo in genere

 Avus,

Avus, & Pater tuus, sapientissimi homines, extiterunt, qui quum florerent omnibus virtutibus, hac in laude ingeniorum excitandorum longè ceteris præstiterunt. Tu vero hujus gloriæ præclarus amplificator, non modò extollis ingeniosorum hominum studia, sed etiam in maximis occupationibus omne domesticum tempus ad artes elegantes, atque ingenuas confers. Et quum ad naturam eximiam gravissimarum disciplinarum instrumenta adhibueris, conjunxerisque difficillimam societatem potestatis, & sapientiæ; mirabile sit dictu, quantùm inter clarissimos homines unus excellas. Nam, quum primâ ætate Respublica se tibi commisisset, tuque eam sic constituisses, ut & omnium saluti consuleres, & eam ex flammâ civilis belli, atque ex acerbissimâ calamitate eriperes: quumque ille casus satis locuples fuisset, vel sponsor rectæ voluntatis, vel testis clementiæ tuæ; haud tamen erat satis cognitum, plusne tibi ad salutem virtus, an fortuna contulisset. Nunc verò quum tot jam annos, & his temporum asperitatibus non modò Rempublicam conservaveris, sed etiam ejus imperii fines dilataveris; nemini dubium est, te ad

hæc

hæc administranda plus a virtute, quàm a fortunâ, quæsiisse præsidii. Jam vero quo unquam in homine tam diversæ inter se fuerunt partes virtutum maximarum? Quid enim longius abest, quàm a gravitate facilitas? Quis tamen te constantior? contra verò quis clementior, aut lenior? Quid tam mirabile, quàm magnitudinem istam animi humanitatis condimentis temperari? Quid est difficilius, quàm in tantâ nominis celebritate, & gloriæ ita modeste, ac temperate vivere? Æquum est, ut quum secundis prudenter modereris, & fortissimè tuleris adversas, omnem superes consilio fortunam. In quo par laus est, illius a te victæ, tua receptæ. Magna hæc quidem: sed tamen sunt & alia his fortasse non minora. Nam cum hæc bene vivendi ratio disciplinarum adjumentis confirmatur; tum nescio quid excellens, ac perfectum fieri videmus. Habes enim plurimas artes harum virtutum comites, ac ministras; quæ quum sint specie dissimiles, prudentiâ tamen eas ad omnem usum, & ad vitæ jucunditatem conjunxisti. Quis unquam te in dicendo gravior habitus est, aut in omni sermone sapientior? Jam

Poëmata tua, quod lumen ingenii, quæ ornamenta non habent? Quid dicam, quantùm in Musicis, quantùm in Mathematicis, quantùm in Philosophiâ profeceris? Itaque solus his virtutum præsidiis, & isto tuo mirifico sapientiæ bono, veræ gloriæ gustum sentis. Ergo ex omni Italia te unum homines intuentur; te ita verissimis laudibus ad omnem memoriam commendant, ut nulla unquam sit tuum nomen obscuratura ætas. Et præclarè cum illis actum, qui te commendando in societatem gloriæ venire coguntur. Ego verò quum ab ineunte ætate unâ omnium voce laudes viderem celebrari tuas: jamque adolescens admirabili famâ compulsus, vehementer flagrarem, signum aliquod meæ erga te voluntatis ostendere; id primum conari volui, cujus maximè studiis deditum te esse sentirem. Sed ut revertar ad ea, quæ cæperam; quum sæpe in mentionem incidissem eorum hominum, qui nobis studia doctrinæ ab interitu vindicarunt, dolebam equidem, quum a nobis multum summis ingeniis deberetur, nos esse ad remunerandum tardiores. Itaque cum multis sæpe in locis, tum maxime nuper in insula, quæ est in lacu Volsiniensi,

eorum

eorum est habita mentio. Nam quum ex Urbe aliquot adolescentes in insulam venissent, essetque nobiscum Alexander Farnesius, adolescens cum ingenuis artibus instructus, tum summa mecum benevolentia conjunctus, cœpimus ibi sedentes inter nos colloqui multis variisque de rebus, propter loci amœnitatem; quumque quæreretur, quinam esent hi, quorum ingeniis sunt sopita studia excitata: rogavimus omnes Antonium quendam majorem natu, doctissimum illum quidem hominem, & ingenii acerrimi, ut, si ei placeret, quid de his viris sentiret, explicaret. Quod quum ipse multa de unoquoque propriè, gravissimèque disseruisset, collegisetque eos homines uno sermone, usque ad hanc ætatem; tantum me illâ vel copiâ, vel illo orationis cursu delectavit, ut decreverim eum ipsum sermonem mandare litteris. Quamquam non ignoro, quàm minus verecundè faciam, quòd primum tantam rem susceperim, quòdque mea scripta auctoritate tui potissimùm nominis celebrari velim, quorum alterum esse potest hominis fortasse ingeniosi, & studio litterarum flagrantis; alterum verò nonnisi parum verecundi. Nam quicquid litteris mandatur

datur, qualecumque ſit, per ſe laudabile eſt; at homo adoleſcens non ſatis inſtructus artibus, ac doctrinis, quum palam ſua ſcripta protulerit, omnino avidior, quàm par eſt, gloriæ, videri poteſt. Tu tamen, Magne Laurenti, non tam meam hanc licentiam, quàm voluntatem metiare, ut ſi ſemel extra ripas verecundiæ defluxerim, exiſtimes, me id licentiùs feciſſe ſpe patefaciendi mihi aditum ad amorem tuum. Neque enim fas eſſe puto, quemquam inire tuam gratiam, niſi per virtutem. Quod mihi erit jucundius, ſi meam hanc voluntatem probaveris, ut aliquando approbatione divini ingenii tui, ad majorem laudem videar excitari. Vale.

Ego tanquam Criticus antiquus judicaturus ſum.

Cic. ad Dolabell.

PAULI CORTESII
DE
HOMINIBUS DOCTIS
DIALOGUS.

PAULUS.

INſula quidem hæc ex omni aſpectu eximiam habet ſpeciem pulchritudinis. Nam cum lacus ipſe perlucidus, & frugiferis undique collibus cinctus vehementer delectet; tum hæc umbroſa ſaxorum altitudo, & hi veſtitus riparum tantum voluptatis afferunt, ut cum me a frequentia hominum ad ocium conferre ſtatuerim, nuſquam potius ſim. Quanquam tu quidem, Alexander, qui eundem guſtum habes, quantum intelligere poſſum, hujus loci opportunitate libentiſſime uti ſoles. *ALEXANDER*. Ego vero cum ocioſus

ſum, ſive quid volo ſine interpellatoribus legere, ſive aliquid mecum ipſe cogitare, hanc potiſſimum amœnitatem ſequor. Sed eſt alia quoque cauſa, quæ me ſæpius huc venire invitet, atque allectet. *Paulus*. Quænam eſt igitur iſta cauſa? *Alexander*. Quia hîc multa ſunt monumenta majorum meorum. Nam Rhamnuſius Avus meus hujus ſacrarii fundamenta jecit; quod poſtea Patris, & Patrui mei ſtudio auctum eſt, ut vides, lautius, ac magnificentius. *Paulus*. Jure igitur a te diligitur hic locus. Et ego jam, non tam ejus amœnitate delector, quam recordatione Rhamnuſii magni mehercule Viri, vel potius ſummi Imperatoris. Fuit enim is unus ex illo cœtu, & robore optimorum hominum. *Alexander*. Gaudeo me tibi oſtendiſſe hæc monumenta laudum domeſticarum. *ANTONIUS*. Recte tu quidem facis, Paule, quod tantopere Rhamnuſium laudas; videris enim mihi eum laudando felicitatem illorum temporum ſignificare; & fuerunt omnino memoria Patrum, cum plerique bellicis rebus præclari viri, tum multi omni genere doctrinæ floruerunt. *Paulus*. Ego vero cum utrumque id genus hominum admirer, hos etiam amo, quorum induſtria ſunt nobis aditus ad eloquentiam patefacti. Sed quoniam, Antoni, in hanc mentionem incidiſti, erit nobis pergratum, ſi de his doctis Hominibus quid ſentias explicabis. *Antonius*. Quid dicit Alexander? *Alexander*. Mihi quidem erunt iſta gratiſſima; & ſane locus ipſe adhortari videtur, ut aliquid hîc inter nos in umbra col-

colloquamur, & sumus ociosi. *Paulus*. Recte tu quidem, Alexander; scitum est enim illud, opus ocii extare oportere. Ordire igitur, Antoni, id, quod ex te requirimus. *Antonius*. Ego, etsi libenter hoc muneris, quod mihi imponitis, refugerem, tamen quoniam ita avide rogatis, ut durum admodum sit huic vestræ non obsequi cupiditati; exponam omne meum vobis de Hominibus doctis judicium, non tam ostentandi ingenii spe, quam negandi verecundia. Quæritis igitur quanti, & quales in disertorum numero habiti sint, & qui mihi ad aliquam eloquentiæ laudem maxime accessisse videantur. Ego vero si Avorum memoriam repetere voluero, ita reperiam eloquentiam obmutuisse, ut non tam calamitatem temporum deplorandam putem, quam gratulandum nostris hominibus, qui hæc ipsa studia nobis revocarunt. *Alexander*. Sane quidem, & ego quoque his ipsis hominibus plurimum me debere cogor confiteri; sed tamen non video unde tanta varietas sæculorum, tot cœli mutationes innascantur, ut quarumdam ætatum procurationem Dii immortales habuisse, quasdam omnino contempsisse videantur. Nam quot Oratores uno tempore Athenæ tulerunt? Quanta dicendi vis? Quæ disciplinæ? Quæ ingenia ex uberrimis illius ætatis fontibus defluxerunt? Quot una ætate Romæ Oratores floruere? Quot valuere dicendo? Mitto disciplinam rerum bellicarum: mitto præclara studia ceterarum artium. Contra vero quid avorum memoria bonarum artium egentius? Quando

unquam litteræ diutius conticuerunt? Quando tantum obsolevere ingenia, ut plane omnia uni ætati Deorum munere concessa, alteri omnia fatali quodam malo erepta esse videantur? *Antonius*. Assentior in hoc tibi, Alexander, quod temporum varietates Deorum nutu fieri censeas. Quis enim dubitet cuncta a supremo illo Opifice præclaro quodam judicio administrari? Sed omittamus istam doctorum hominum in cœlestium rerum investigatione scientiam. Explicandæ nobis potius erunt hæ causæ, quæ eloquentiæ studia funditus ex Italia sustulerunt. Ac primum mihi quidem videtur translatio illa domicilii Imperii Romani ex Italia in Thraciam, non minimam attulisse eloquentiæ jacturam; qua profecto emigratione, & aditus Italiæ patuerunt barbaricæ crudelitati, & Romanorum opes corruerunt. Nam barbaræ nationes odio diuturnæ servitutis, ac delendi nominis Romani cupiditate, in Italiam tanquam ad certam prædam confluxerunt; ex quo tantæ calamitates consequutæ sunt, ut cives suis sedibus pellerentur, immanes gentes in nostrum genus infunderentur, & civitates everterentur, & fortunatissima quondam Respublica dilaberetur. Nec vero solum hæ nationes una tantum præda contentæ fuerunt; sed etiam mille prope annorum spatio Italiæ possessionem acerbissima vexatione tenuerunt. Hinc colligatio affinitatis cum barbaris; hinc multis involucris inquinata latine loquendi consuetudo; hinc direpta, atque exusta infinita librorum copia. Quibus rebus factum est, ut

na-

nascentia ingenia omni ope destituta, & penitus in barbariem immersa languerint. *Paulus*. Quamquam omittamus ista, Antoni, quæ sine dolore audire non possumus: refricantur enim molestiæ commemoratione acceptarum calamitatum. Sed pergamus potius ad ea, quæ cœpimus de Hominibus doctis, Oratoribus enim non ausim dicere. *Alexander*. Mihi vero, Antoni, probantur satis ea, quæ modo sint a te dicta; sed tamen nemo negarit has clades, hæc incendia, varietatesque & temporum, & maximarum rerum fato quodam fieri, aut casu, aut cœli conversionibus. *Paulus*. Quorsum ista, Alexander? Noli quæso in hanc disputationem Antonium revocare. Sunt enim ista jamdiu a doctissimis illis Viris disputata, quæ & commodius tempus, & longiorem sermonem postulant. *Alexander*. Nihil sane impedio. *Antonius*. Quoniam igitur difficile admodum esset singulos nominare, qui aliquam eloquentiæ laudem attigerunt; de his tantummodo hoc loco dicendum erit, quorum scripta in manibus hominum versantur; & hi etiam nimirum, quos a majoribus, aut laudatos accepimus, aut, qui poëtica aliqua gloria præstiterunt, in hunc sermonem referendi videntur. Nam posteaquam maximarum artium studia tamdiu in sordibus ægra, desertaque jacuerunt, satis constat [1] Chryso-

[1] Emmanuel Chrysoloras primus Græcas litteras variis barbarorum irruptionibus expulsas, post septingentos annos in Italiam reportavit. Is enim anno 1398. *Byzantio emissus a Johanne Imperatore, ut totius Europæ Reges adeundo pereunti Græciæ maturam opem imploraret, officium laboriosa peregrinatione implevit, ac Venetiis primum, mox Florentiæ, Romæque, ac demum Ticini, evocante ingentibus præmiis Johanne Galeatio Principe, Græcarum Litterarum studium excitavit. Constantiæ interiit* anno 1415. Fusius Jov. in Elog.

SOLORAM BYZANTINUM tranſmarinam illam diſciplinam [1] in Italiam advexiſſe; quo doctore adhibito primum noſtri homines totius exercitationis, atque artis ignari, cognitis Græcis litteris, vehementer ſe ſe ad eloquentiæ ſtudia excitaverunt. Et quoniam ſublato uſu forenſi, illa dicendi laude carebamus, incredibile eorum ſtudium fuit in ſcribendis, vertendiſque ex Græcis in Latinum ſermonem hiſtoriis. Sed cum hiſtoria munus ſit unum, vel maximum oratorium, attingenda ea erunt, quæ in unoquoque potiſſimum laudanda judicabimus. *Alexander*. Video cur a Chryſolora exorſus ſis, ut Dantem ſcilicet, & Franciſcum Petrarcham interponeres, qui ante Chryſoloram aliquot annis floruerunt. *Antonius*. Non equidem, Alexander, a Chryſolora exordium cœpi, ut iſtos interponerem, ſed quoniam illis temporibus erexiſſe ſe admodum eloquentia videri ſolet, decreveram ſingulos nominare, qui ex præclara illa Chryſoloræ officina defluxerunt. *Alexander*. Cupio ſane audire de his duobus quid ſentias. *Antonius*. Ego vero negare non auſim flagrantiſſimum in Dante, & in Petrarcha ſtudium fuiſſe priſcarum rerum; ſed in [2] DANTE, tanquam in veteri pictura, detractis coloribus, nonniſi delineamenta delectant. At jure eum honoravit fama. Præclarum ejus [3] Poëma plane indi-

1 Coſmi Medic. ope Athenæ Florentiam commigrarunt. Aver. Op. T. 3. Or. 12.

2 De operibus Latinis dictum puta; ceterum Etruſca laudatoribus non egent.

3 Jovius in El. *Primus Italorum Dantes Aldigerius non inſtituto vetuſtatis ordine tantum, ſed præcellenti gravis ingenii fecunditate primum locum inter imagines meritus, optimo jure conſpicitur.* Nemo hactenus extitit, Leonardo Salviato teſte, qui Dantem divinæ Comœdiæ ſcribendi genere potuerit vincere; uſque adeo vocabulis, & elocutionibus ſuis proprius eſt, quamvis inſolens, quod ſibi delegerat argumentum, eum ſæpe coëgerit voces, atque phraſes ſatis ſingulares uſurpare. Claruit an. 1300.

dicat incredibilem ingenii magnitudinem. Mirabile illud certe fuit, quod res tam difficiles, tam abſtruſas vulgari ſermone auderet explicare. Eſt enim in ſententiis ſubtilis, & argutus, acerbus in reprehendendo, in probando nervoſus; ſed interdum etiam rebus non ſatis apertis [1] obſcurus. In permovendo autem, & incitando, non eſt credibile quantum ſit concitatus, & vehemens. Utinam tam bene cogitationes ſuas latinis litteris mandare potuiſſet, quam bene patrium ſermonem illuſtravit! Sed ad PETRARCHAM veniamus; cujus de ingenio, induſtriaque ex tam multis ejus libris exiſtimari poteſt. Homo enim interpellantium multitudinem fugiens [2] multa ſcripſit in ocio. Hujus ſermo, nec eſt latinus, & aliquanto horridior; ſententiæ autem multæ ſunt, ſed conciſæ; verba abjecta, res compoſitæ diligentius, quam elegantius. Fuit in illo ingenii, atque memoriæ tanta magnitudo, ut [3] primus auſus ſit eloquentiæ ſtudia in lucem revocare; nam hujus ingenii affluentia primum

1 *Altiſſimo ingenio, atque incredibili præditus fuit Poëta Dantes, qui res obſcuras, & difficiles perſcrutatus eſt*. Bocch. in Elog. Videndus Vincent. Gravina Rag. Poët. l. 2. edit. Neapol. an. 1716. pag. 177.

2 *Circa annum* 1340. ſcribit Voſſius de Poët. Latin. c. 7. *Petrarcha longe lateque diffundere cœpit ingenii divini, doctrinaque mirandæ varia monumenta.*

3 Paulus Vergerius in ejus Vita: *Unicus fuit* (Franciſcus) *qui per tot ſæcula exulantem, & jam pene incognitam dicendi facultatem in noſtra tempora revocaret.* Eraſmus in Ciceroniano: *Reſloreſcentis eloquentiæ princeps apud Italos videtur fuiſſe Franciſcus Petrarcha ſua ætate celebris, & magnus, &c.* ſubdens in eo fuiſſe *ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis. Atqui eſt ubi deſideres in eo Linguæ Latinæ peritiam, nam tota dictio reſipit ſæculi prioris horrorem. Sed debeamus plurimum* (Jovius in Elog.) *ingenuo ſudore ſemper æſtuanti, dum litteras a multo ævo miſere ſepultas e Gothicis ſepulchris excitaret.* Vide quæ doctiſſimus Benedictus Averanius de Petrarcha Litterarum Latinarum vindice diſſerit Oper. T. 2. Diſs. 50. in Ciceronem, ac ea quæ Cl. Vir Apoſtolus Zenus Venetus in Ephemer. Literat. Ital. T. IX. ubi verba refert Leonardi Aretini fatentis, Petrarcham primum fuiſſe, qui ſtudia eloquentiæ in vita revocarit.

mum Italia exhilarata, & tanquam ad ſtudia impulſa, atque incenſa eſt. Declarant ejus Rhythmi, qui in vulgus feruntur, quantum ille vir conſequi potuiſſet ingenio, ſi latini ſermonis lumen, & ſplendor affuiſſet; ſed homini in fæce omnium ſæculorum nato illa ſcribendi ornamenta defuerunt. Sed ut ſaluberrimæ potiones, non ſuavitatis, ſed ſanitatis cauſa dantur: ſic ab eo non eſt delectatio petenda, ſed transferenda utilitas; quamquam omnia ejus, neſcio quo pacto, ſic inornata delectant. Huic ob multarum rerum doctrinam, & ingenii famam honores ampliſſimi habiti ſunt. Et iisdem temporibus fuit JOHANNES BOCCACCIUS, ſed decennio fere minor, quam Petrarcha. Hujus etiam præclariſſimi ingenii curſum [1] fatale illud malum oppreſſit; excurrit enim licenter multis cum ſalebris, ac ſine circumſcriptione ulla verborum. Totum [2] genus inconditum eſt, & claudicans, & je-

1 *Fatale illud malum oppreſſit* (ſcil. barbaries latini ſermonis.) Fuere & alii, qui Boccaccium Italicæ Linguæ potius, quam Latinæ facundia multo peritiſſimum appellarunt, ſicuti Flavius Blondus; ſed id tantum ſæculi vitio adſcripſere. Audi Lilium Gyraldum in Epiſt. *Non tamen equidem inficias ierim, Johannem Boccaccium hominem fuiſſe ſtudioſiſſimum, & elegantis ingenii, ut ea ferebant tempora; ingenioſum etiam, & eruditum, ſed non in Latinis, & eo minus in Græcis is fuit, qui in proprio idiomate, hoc eſt in Etruſcis, patrio ſcilicet, & vernaculo ſermone, omnes qui ante, & poſt eum ſcripſerunt, magno poſt ſe intervallo reliquit.* Subdens alibi: *Franciſcus Petrarcha, & Johannes Boccatius præter ea, quæ multa ſoluta oratione uterque compoſuit, nonnulla quoque carmine Latino ſcripſere, in quibus non multo præſtat alter alteri. In his, licet quod temporum tamen vitio adſcribendum putarim, multum tamen Poëtici ſpiritus habere videntur.* Hinc eſt quod Jo: Matthæus Toſcani de Petrarcha ait: *Latinam idem Poëſim jam ſepultam, ea felicitate excitavit ab inferis, ut ejus ergo primus a Chriſto mortuo Romæ laurea donatus ſit.* Pepl. Ital. Lib. 1.

2 De Genealogia Deorum dictum intelligo. *Theogoniæ non admodum accuratum, ac Mythologiæ non ſatis idoneum enarratorem* judicavit Boccaccium Balthaſſar Bonif. lud. Hiſt. lib. 15. c. 3. Sed ſat illi eſt ob alia immortale nomen adeptum. Trithemius *Poëtam, Philoſophum, & Aſtronomum celeberrimum* nominavit. Paulus Jovius ita de eo: *Obſoleſcunt, & ægre quidem vitæ ſpiritum retinent Libri de Genealogia Deorum, &c. &* de

jejunum; Multa tamen videtur conari, multa velle. Ex quo intelligi poteſt, naturale ejus quoddam bonum inquinatum eſſe praviſſima loquendi conſuetudine. Eodemque modo de [1] JOHANNE RAVENNATE, & COLUCCIO SALUTATO judicare licet; qui nunquam etiam ab orationis aſperitate mæſtitiaque abeſſe potuerunt. *Alexander*. Gratiſſima iſta mihi fuerunt: Et ſane multum, ut dicis, horum gloriæ iniquitas temporum detraxit, & quaſi ingeniorum acies perſtrinxit. *Antonius*. Nunc autem octoginta fere annorum memoriam hoc ſermone complectemur. Sed quoniam uno tempore omnes, ac prope æquales fuerunt, multique ſunt multorum ætatibus implicati; dabitis veniam ſi minus ætatum ordines ſervabuntur. Magiſtro igitur Chryſolora, plerique noſtrorum hominum, tanquam ex palæſtra quadam impulſi ſe ad eloquentiæ ſtudium contulerunt. Quorum inprimis laudandus eſt [2] LEO-

de Fontibus accurate potius, quam feliciter elaborati, quando jam illa decem dierum Fabula, Mileſiarum imitatione in gratiam oblectandi ocii, admirabili jucunditate compoſita, in omnium nationum Linguas adoptentur, & ſine ulla ſuſpicione interitus, applaudente populo cunctorum operum gratiam antecedant. Author noſter de Cardinalatu lib. 2. pag. 95. Boccaccium ob genus Etruſcæ locutionis laudat. Vide ſis doctorum hominum, Principumque induſtrias, ut *Decameron* expunctis damnoſis illecebris in manus omnium ad publicam utilitatem perveniret, in editionibus Leonardi Salviati apud Juntas.

1 JOHANNES RAVENNAS celebris Rhetor fuit, qui floruit prope an. 1400. Hic, Blondo teſte, *Petrarcham ſenem puer novit*. Celebris & iisdem temporibus COLUCCIUS SALUTATUS duorum Summorum Pontificum a ſecretis, ac Reipublicæ Florentinæ Scriba, de cujus obitu Divus Antoninus: *An. Domini 1406. D. Coluccius migravit ad Dominum, qui fuit Cancellarius Communitatis per triginta annos, vir juſtus, ac rectus, magna ſcientia, & eloquentia, &c. Libros aliquos edidit poëticos; & ex deliberatione Magiſtratûs fuit coronatus laurea mortuus, ut Poëta; ſepultus honorifice in Eccleſia majori*. Flavius vero Blondus Corteſii ſententiæ adhærere videtur quum Ital. illuſtr. lib. 1. magis Coluccii doctrinam, quam eloquentiam laudet; quamquam id vitio ſæculi, ut diximus, adſcribatur.

2 De ARETINO ſic Jovius in Elogiis: *Primus in Italia Leonardus Aretii natus, Græcarum litterarum decus a multis ſæculis Barbarorum immani tyrannide proculcatum erexit,*

NARDUS ARETINUS. Hic primus inconditam ſcribendi conſuetudinem ad numeroſum quendam ſonum inflexit; & attulit hominibus noſtris aliquid certe ſplendidius. Multæ ſunt in eo oratoriæ virtutes; gravis eſt in toto genere, & prudens, & ut illis temporibus non incultus. Hiſtoriam complexus eſt animo aliquanto majore; nam orationes ejus, quæ exſtant, non æque ac hiſtoriæ probantur. *Alex.* Eſt ut dicis, Antoni, nam & ego ſæpe legi funebres ejus quasdam laudationes, quæ mihi quidem non ſatis probabantur; atque id accidiſſe putabam, propterea quod nullæ exſtarent orationes funebres ex antiquiſſimis illis auctoribus imitandæ; ex quo minime mirum videri ſolebat, ſi Leonardus ipſe in eo præſertim dicendi genere orator fuerit; ſi modo orator, copioſior, quam aptior, aut ornatior. *Antonius.* Præclare intelligo quod dicis, Alexander. Et ſane mihi videtur nihil poſſe ornate, varieque dici ſine exercitatione, qua optimum quemque imitando effingimus. Quin etiam ipſemet multos jam ſæpe cognovi, qui potius in quodam imitationis genere, quam in diſſerendi præceptis operam ponendam putarint. Sed tamen non erit eloquentiæ vis in hunc tam anguſtum locum adſtringenda, ut cum imitatio deſit, quicquam præclarum aſſequi nos poſſe diffidamus. Quis

xit, atque reſtituit. Ejus enim incomparabili beneficio morales Ariſtotelis Libros optima fide traductos legimus, &c. Hac ingenii fecunditate florentem Innocentius Septimus, quamquam plane juvenem, graviſſimo muneri parem, epiſtolarum Magiſtrum fecit, &c. Noviſſime revocatus in Etruriam populi Florentini res geſtas perſcripſit, nec multo poſt ſenex divitiis, & gloria plenus Florentiæ vita functus eſt: dignus utique ſepulchri titulo, ac marmoris ornamento, quod in Æde S. Crucis ſpectatur. Obiit an. 1443. ætatis ſuæ 74.

Quis dubitet orationes omnes funebres in laudationum genere versari? Quis de laudibus dicturus, si nulla præsertim erit imitatio, ad artis præcepta non confugerit? Ars profecto via certior est, quam imitatio; qua opes atque ornamenta ad differendum suppeditantur. *Alexander*. Dii immortales, quam jucunda ista mihi fuerunt! Cupio me jam ab imitatione ad artis præcepta conferre. *Antonius*. Cave, Alexander, in Oratore quicquam putes esse imitatione præstantius. Nec enim est aliud imitari, quam effingere præscriptam disserendi artem. Sed quoniam sine artificio tam facile possumus vitia, quam virtutes imitando consectari; eam ob causam non desinam vos, & carissimum mihi quemque cohortari, ut hæc disserendi præcepta toto animo complectamini. Nulla est enim tanta ubertas ingenii, nulla tam diligens imitandi industria, quam sine hujus artis ratione bene disposita, ac præclare inventa possit effingere. Ex quo efficitur, ut plerique bona maxime probent; sed cur probent nesciant. Iidem nihil laudis in scribendo consequuntur, nisi quando fortuitu, aut natura. Intelligendum est igitur certissima quadam artis ratione, quid sit ex arte scriptum; quid imitari debeamus; quando alienis exemplis; quibus ornamentis oratio nostra coloretur. Sed hæc nimis fortasse multa. *Paulus*. Immo pauciora, quam vellem. *Alexander*. Mihi vero, Antoni, tantum ista profuerunt, ut nunc demum aliquid imitando consequi me posse putem; antea vero obducta caligine adumbratum

fuisse. Sed jam iterum ad Leonardum revertere. *Antonius*. Leonardus igitur, cum admodum adolescens in Chrysoloræ ætatem incidisset, litteras Græcas acerrimo studio complexus est. Frequenter & legens, & audiens tantum his studiis operæ dedit, ut multa celeriter ex Græcis mandarit latinis litteris. Habebat is quandam eloquentiæ formam animo comprehensam, quam omnino, non ut voluit, sed ut potuit expressit; & erat illi ingenium a natura capax omnium doctrinarum, quod etiam arte quadam expoliverat. Historiam vero scripsit accurate: conciones aliquot sunt graves: consilia, & bellorum initia, atque eventus explicantur valde prudenter: consectatur in historia quiddam Livianum, non ausim dicere Ciceronianum. Sed cum historia sit rerum omnium difficillima, tantum in ea imitandi industria, & bonitate quadam naturæ consequutus est, ut omnibus mea sententia, qui post eum fuerunt, facile præstiterit. Et quamquam in toto genere minus plerunque lectis verbis utatur; ita tamen ejus oratio multis litteris, ac quibusdam sententiarum luminibus expolitur, ut vitium potius corrupte loquendi ætati illi tribuas, quam ei scribendi laudem ademeris. Et ego video hunc nondum satis esse limatum, nec delicatiori fastidio tolerabilem. Atqui! Dialogi Johannis Ravennatis vix semel leguntur, & Coluccii Epistolæ, quæ tum in honore erant, non apparent, sed Boccaccii Genealogiam legimus, utilem illam quidem, sed non tamen cum Petrarchæ ingenio conferendam. At non vi-

videtis quantum his omnibus desit? & cum in tanta asperitate versetur antiquitas, quantum splendorem Leonardus, quanta dicendi ornamenta attulerit. Num propter quædam inquinata, & obsoleta verba eum respuemus? *Alexander*. Sane quidem semper Leonardum, ut doctum hominem, ut eloquentem, ut illius ætatis principem laudavi; sed nosti morem nostrorum hominum, qui nihil nisi excultum, nisi elegans, nisi politum, nisi pictum probant. *Antonius*. Sit ita. Sed redeamus ad nostros. Leonardi igitur fere æqualis fuit [1] Guarinus Veronensis, doctus magister. Is in domestica, & umbratili quadam exercitatione multa scripsit prudenter, ac probe, & docuit multos. Hujus domus quasi officina quædam fuit bonarum artium. Nam cum illis temporibus diuturno, gravissimoque bello Italia flagraret, & is esset iterum status, ut nemo fere adolescens non sibi potius gloriam bello, quam doctrina quærendam putarit, nunquam sunt ab eo instituendi, ac docendi studia intermissa. Erat referta domus nobilissimis adolescentibus, qui se in ejus disciplinam tradiderant: quotidie, & commentabantur, & declamabant, ac ita diligenter Græcis, Latinisque litteris erudiebantur, ut omnes fere illius ætatis, qui aliquam sunt scribendi laudem conse-

1 *Ab hoc insigni viro Græcæ, Latinæque litteræ obscuris illis temporibus, antiqui sæculi normam, quadrataque structuræ ordinem, & diu quæsitum decus receperunt. Hujus quoque immortali beneficio Strabonem ferme totum legimus, atque item aliquot Plutarchi Vitas in Latinum accurate conversas.* (Jov. in Elog.) Multos item Guarinum docuisse testatur Pius Secundus de eo inquiens: *Magister fere omnium, qui nostra ætate in humanitatis studio floruerunt* (Comment. lib. 2.) multaque alia elucubrasse docet laudatus Author additionum ad Voss. in Ephemer. Lit. It. T. XII. annum inter alia ostendens ejus obitus, qui fuit 1460.

ſequuti, ſe ſe omnino faterentur, ex hujus hominis umbraculis, tanquam ex ludo quodam honeſtiſſimarum artium profectos. Is igitur cum ſcribendo, tum docendo quæſivit ſibi id nominis, quod etiam hac ætate omnium ſermone, & fama celebratur. Genus tamen dicendi inconcinnum admodum eſt, ac ſalebroſum: utitur plerunque imprudens verbis poëticis, quod eſt maxime vitioſum; ſed magis eſt in eo ſuccus, quam color laudandus. Hunc Georgius Trapezuntius exagitat, ut præfractum, & puerilem in compoſitione. Memoria teneo, quendam familiarem meum ſolitum dicere: melius Guarinum famæ ſuæ conſuluiſſe, ſi nihil unquam ſcripſiſſet; tam vehementem opinionem ejus doctrinæ eſſe in animis hominum inſitam, ut non modo nomen ejus non illuſtretur ſcriptis, ſed etiam in dies magis obſcuretur. Ego vero non ita ſeſe rem habere exiſtimo, nec temere Guarino gravitatem quandam in ſcribendo, nec multarum rerum cognitionem adimo; ſed tamen non omnia in eo probarim. Nunquam enim aſperitas in dicendo laudatur. At laudandus eſt, ut qui multum noſtris hominibus profuerit, & ut qui, ſi non perfectam eloquentiam (cujus ſpeciem, quaſi per caliginem quandam viderat) at aliquam in ſcribendo laudem ſit conſequutus. Iisdem temporibus fuit [1] NICO-

LAUS

1 NICOLAUS NICCOLUS Patr. Flor. qui Florentiæ obiit an. 1436. ætatis ſuæ ſeptuageſimo tertio, ut patet ex ſepulcrali elogio in periſtylio Eccleſiæ Sancti Spiritus, Latinas Græcaſque literas amicorum ope non parum juvit. De quo ſic Poggius in funebri Oratione in ejus obitu: *Qua in re vere poſſum dicere, omnes Libros fere, qui noviter tum ab aliis reperti ſunt, tum a me ipſo &c. Nicolai ſuaſu, impulſu, cohortatione,*

laus Niccolus, qui magnam gloriam adeptus eſt in colendis amicitiis doctiſſimorum hominum. Fuit, & [1] Nicolaus Saguntinus Chalcidenſis homo Græcis litteris, & Latinis eruditus. Erat in dicendo ſatis copioſus, ſed parum vehemens, & in affectibus viro mollior, ut maxime in ſuo libello, quem de naufragio ſuo ad Beſſarionem Nicenum ſcripſit, apparet. Et [2] Aurispa Siculus ſane doctus, & honoratus fuit. Eodemque in genere, & [3] Candidus habebatur; ſed avidior duritatis, quod orationis mœſtitia inſolentius uteretur. Tum etiam conſtat, Nicolaum Euboicum memoria præſtitit; ſed iſtorum omnium fuit diſciplina horrida, & agreſtis, ſine nitore elegantioris induſtriæ. Nondum erat tunc politior ſcribendi ratio importata. Atque horum ætati adjuncti ſunt duo fere æquales, [4] Petrus Paulus Vergerius,

&

tione, & pene verborum moleſtia eſſe litteris latinis reſtitutos. Videre eſt Nicolai Teſtamentum ubi vocantur exequutores Viri omnes ſumma prudentia ac literis præditi, apud Cl. V. Salvinum Salvinium Canonicum Florentinum, qui plura ad hunc Dialogum ſpectantia humaniſſime ſuppeditavit.

1 Hunc vocat paulo poſt NICOLAUM EUBOICUM. De eo Matthæus Palmerius in Chron. *Nicolaus Euboicus Latina, & Græca Lingua, atque elegantia princeps laudatiſſimus habetur, qui frequenti Concilio medius aſſiſtens, multis, & eruditis viris audientibus, &c.* Æneas Sylvius in Coſmograph. cap. 54. *Nicolaus Saguntinus utraque lingua diſertiſſimus, ingenio facundiaque juxta promptus illuſtre nomen adeptus eſt.*

2 JOHANNES AURISPA patriâ Netinus, plurium linguarum cognitione, carminibus proſaque oratione clarus, de quo luculenter Antoninus Mongitor in Biblioth. Sicula.

3 PETRUS CANDIDUS December e Viglebano Urbe, quæ eſt inter Padum, & Ticinum, Laurentii Vallæ teſtimonio exactiſſimæ cenſuræ Grammaticus, Mediolani Græce, Latineque docuit præſtanti eruditionis, ac eloquentiæ fama. Anno 1477. octogenarius fato functus eſt. Huic litteras ſcribit Franciſcus Philelphus. Citatur hic Corteſii locus a Cl. Viro Apoſt. Zeno in addit. ad Voſſ. in Ephemer. literator. Ital. T. 12.

4 Diſcrepat judicium Johannis Matthæi Toſcani, qui ait: *Vergerii Juſtinopolitani Liber de ingenuis moribus, ac liberalibus ſtudiis, præ cunctis ejus lucubrationibus probatur a doctis; eſt enim nitido, ac dilucido ſtylo conſcriptus. At Arrianum inculto ſermone vertiſſe de induſtria traditur.* (Pepl. Ital.) Diſcrepat & illud Pauli Jovii ita de

Ver-

& [1] SICO POLENTONUS; uterque a puero doctus, sed alter ornatior, non tamen adeo cultus, ut sit hac eruditiori ætate tolerabilis. Libellus de Adolescentia, quem pueri legebamus, vix comparet, & bene olet (ut dicitur) quod nihil olet. Alterius sunt viginti ad filium Libri scripti de claris Scriptoribus, utiles admodum, qui jam fere ab omnibus legi sunt desiti. Est enim in judicando parum acer, nec servit aurium voluptati, quum tractat res ab aliis ante tractatas; sed hoc ferendum. Illud certe molestum est, dum alienis verbis, sententiisque scripta infarcit, & explet sua; ex quo nascitur maxime vitiosum scribendi genus, quum modo lenis, & candidus, modo durus, & asper appareat, & sic in toto genere, tanquam in unum agrum plura inter se inimicissima sparsa semina. Inter horum ætates interjectus est [2] MAPHEUS VEGIUS, qui tum Poëta numerabatur, ingeniosus illc

Vergerio ejusque Libello loquentis: *Latine autem scribendi singularis eo saeculo facultas enituit, uti apparet ex eo libello, qui de educandis liberis ad exactam disciplinam peramane, atque prudenter scriptus, me puero in scholis legebatur*. Editus est Brixiæ 1485.

1 Melius forsan XICCO. Patavii enim in Divi Joannis in Viridario, ut refert Scardeonius Lib. 2. Class. 8. erectum nobile monumentum *Modesto Polentono Equiti insigni, & Jurisconsulto excellentissimo Xicconis Polentoni eximii Oratoris filio*. De hoc nomine audiendus Jo: Gerardus Vossius, rem ita expendens. *Verum autem nomen Xicco esse indicat manuscriptus Carrariensium codex, &c. in quo Instrumentum publicum legitur, quod nomine Domini Francisci junioris de Carraria confecit*. Hic Civis Patavinus, & Reipublicæ ejusdem Scriba fuit. Reliquit volumen magnum De illustribus Scriptoribus Latinis.

2 Vide Paulum Jovium in Elog. ita de MAPHEO VEGIO Laudensi differentem. *Qui heroico spiritu Maronem feliciter aemulatus, quum Æneidem addito libro supplevisset, omnes fere a mille annis illustres Poëtas, nec excepto quidem Petrarcha laureato, praeclara cum laude superavit. Sed gravioris quoque doctrinae, & summa prudentiae opinione, Martini Pontificis amicitiam consequutus, in conferendis Sacerdotiis supplicium libellorum officio praefuit, ita ut mox Eugenio, & Nicolao carissimus fuerit*. Ejusdem Supplementum Æneidos Pub. Virgilii impressum fuit Venetiis 1485. Librum vero de significatione verborum in jure civili, aliumque de educatione liberorum, Vicentiæ, ac Mediolani impressos fuisse monet Orlandus de Orig. Typogr. Ceterum Vegius obiit an. 1457.

ille quidem, ſed aliquanto turgidior, necdum ſatis politus, quanquam ætatis illius iſtud fuit vitium. *Alexander*. Audax iſte quidem fuiſſe videtur, & animi maximi; utinam majoris facultatis, qui Maroni voluerit vicarius ſuccedere. *Antonius*. Scitum eſt illud Poëtarum, neminem meliorem quam ſe putare, & ſua cuique placere. Nam quum Poëta vi naturæ inflammetur, nunquam deſperat, quod optimum eſt; & propterea multos decipit illa P. Maronis blanda ſui conciliatrix Muſa, quum dulci tantummodo ſono deliniti reconditum artificium non agnoſcant. Sed ut ad rem redeam, ejusdem etiam ætatis fuit [1] AMBROSIUS Monachus Græcis litteris doctus. Scribebat facile, & naturalem quendam dicendi curſum habebat oratio, ſed admodum incultum. Erat in hoc homine inexhauſtus quidam legendi amor; nullum enim patiebatur eſſe vacuum tempus. Quotidie, aut ſcribebat, aut aliquid ex Græcis, Latinis litteris mandabat. Plura tamen orſus eſt, quam abſolverit. Nemo certe plus ſtudii, quam ille ad eruendos ex adyto priſcorum libros adhibuit.

1 Paulus Jovius: AMBROSIUS *Monachus ex Ordine Camaldulenſium, qui ſupra Florentiam in opacis Apennini jugis dicatam cœnobio vitam ſevere ducunt, doctrina gravitate, ac ingenii præſtantia æquales ſuos anteceſſit. Græce enim, atque Latine doctiſſimus, complectente Coſmo, & mox Eugenio, & Nicolao admirantibus, ſummum ejus Ordinis honorem, qui Generalis Præfectura hodie dicitur, ita adeptus eſt, ut eum conſtanti judicio Patres purpura deſtinarent. Dionyſium enim Areopagitam de cœleſti hierarchia, divino Spiritu proloquentem ſingulari eloquentia puritate Latinis expreſſerat, atque item Diogenem Laërtium, verum non eadem cura perpolitum. Sed & ſacris operibus Bibliothecam, quæ ad Angelos ſpectatur, cumulate refercit: quibus exiſtimari poteſt, nequaquam ei vires, & facultates, ſed animum omnino defuiſſe, ut ad Romanæ facundiæ faſtigium perveniret; abſtractus enim in altitudinem Chriſtianæ contemplationis, uti pium ſacratumque Virum decebat, totius vitæ otium in divinis literis conſumpſit.* Vide Gaddium de Scriptor. non Eccl. T. 1.

Carus hic fuit Cofmo Medici; nam femper magnus ille Vir fecum habuit palam doctos homines, quorum in congreffu, & fermone, quum effet publicis muneribus vacuus, tanquam in jucundo quodam animi laxamento requiefcebat. *Alexander*. Mea quidem fententia eft Principes illius ætatis multum fummis ingeniis profuiffe. *Paulus*. Eft ut dicis; aluntur profecto præmiis hæc ftudia, & quafi in Principum finu pubefcunt. Sed perfequere, Antoni, ut cœperas. *Antonius*. Tum etiam eo genere numerabatur [1] LEONARDUS JUSTINIANUS, homo per fe magnus, &, ut apparet ex Orationibus, non indifertus. Exftat ejus quædam funebris laudatio, bona illa quidem, fed non fatis fplendida verbis, & quæ magis copiam quandam, quam oratorium artificium præfeferat. Nam hæc ætas ponebat eloquentiam in orationis quadam abundantia, nec plane cognovit quid effet fatis; quum magnam fe quifque in dicendo laudem adeptum putaret, fi multa acervatim complexus fuiffet. Quod genus fcribendi fpretum eft, ac repulfum ab acrioribus ingeniis: quoniam omnis oratio ita & verborum, & fententiarum ornamentis componenda eft, ut non intemperanter excurrat, fed fit ei fuorum finium quidam circumfcri-

1 Jo: Gerardus Voffius de Hiftor. Lat. hæc habet: *Anno 1430. magno in pretio erat* LEONARDUS JUSTINIANUS *Patricius Venetus, & Eques auratus Leonardi Juftiniani clariffimi Oratoris non filius quidem, ut Philippus Bergomas tradidit, fed ut bene apud Volaterranum eft, nepos. Non femel cum laudat in Conviviorum Libris Philelphus. Idem præterquamquod orationem funebrem in Carolum Zenum edidit, fcripfit, vel potius velut Paraphraftes ex Scriptoribus Græcis confarcinavit Vitam* S. Nicolai. Vide plura apud Cl. Virum Apoftolum Zenum in Ephem. Litter. Ital. T. IX.

ſcriptus locus. Horum æqualis fuit [1] CAROLUS ARRETINUS illis etiam temporibus honoratus. Pauca is admodum ſcripſit, quæ neſcio quo pacto jam exaruerunt, vel potius non apparent. Et [2] JOHANNES etiam TORTELIUS Arretinus ſcriptor fuit ſane probabilis. Conjunctiſſime is vixit cum [3] NICOLAO V. Pont. Max. nam ipſum etiam Nicolaum doctum hominem ferunt, & non infantem fuiſſe; in quo magnum documentum fortunæ fuit, quam celeriter extollat quem ſemel complexa ſit. Is enim biennii ſpatio gradibus aſcendens, ſummam eſt adeptus orbis terræ dignitatem; idque eo contigit honorificentius, quo nemo eſſet, qui illum eo honore non dignum arbitraretur; & merito id quidem,

 quan-

1 CAROLUS nempe ex Familia de MARSUPPINIS. Æneas Silv. in Hiſt. Europæ hæc habet: *Commendanda eſt multis in rebus Florentinorum prudentia, tum maxime quod in legendis Cancellariis, non Juris ſcientiam, ut pleraque Civitates, ſed Oratoriam ſpectant, & quæ vocant Humanitatis ſtudia; norunt enim recte ſcribendi, dicendique artem, non Bartolum, aut Innocentium, ſed Tullium, Quinctilianumque tradere. Nos tres ex ea Urbe cognovimus, Græcis, & Latinis conditorum Operum fama illuſtres, qui Cancellariam alius poſt alium tenuere; Leonardum, & Carolum Arretinos, & Poggium ejusdem Reipublicæ Civem, qui Secretarius Apoſtolicus tribus quondam Romanis Pontificibus dictarat Epiſtolas.* Flavius vero Blondus in Ital. illuſtr. *Per ætatem quoque noſtram eloquentiſſimo, & clariſſimo Leonardo Arretino, Caroloque Græcis, & Latinis litteris eruditiſſimo, nunc populi Florentini Cancellario, &c. Urbs Arretina decorata eſt.* Obiit an. 1453. & a Matthæo Palmerio Viro diſertiſſimo laurea coronatur. Vide ſæpe laudatum Virum Apoſtolum Zenum in Ephemer. Litter. Ital. T. X.

2 De JOHANNE TORTELIO Arretii nato Archipresbytero Arretino, ac *Domini Papæ Subdiacono*, ut in quibusdam monumentis laudatiſſimæ Bibliothecæ Stroziæ legitur, memoriæ proditum eſt, quod eum Valla omnium Grammaticorum hoſtis mire dilexit, & tanquam ſummum ſibi cenſorem delegit, ſuoque encomio ornavit, ut Græce Latineque apprime eruditum, quibus artibus in intimam ſe Nicolai Pontificis inſinuavit familiaritatem. Vide Jo: Matt. Toſc. in Peplo Ital. & Paul. Jov. in Elog. Doctor. Viror. ac plura ſi libet in ſæpedictis additionibus Cl. Zeni ad Voſſium de Hiſtor. Lat. in Ephemer. Litter. Ital. T. XI. ubi Tortelii vitam annum non exceſſiſſe 1466. invenies.

3 De NICOLAO QUINTO Sum. Pont. qui antea Thomas Sarzanenſis appellatus eſt, viro litterarum, litteratorumque amantiſſimo, vide Platinam, Ciacconium, Jannotium Manettum in ejus Vita, & alios, inter quos Buſſieres in Floſcul. Hiſtoriar. Deceſſit an. 1455.

quando, & multa egit in vita præclare, & ab eo ſunt docti homines & opibus aucti, & honoribus. Sed temporibus iisdem magnum vulnus res Latinæ ex direptione Byzantii pulcherrimæ, atque florentiſſimæ urbis acceperunt. Emerſerat e patriis regnis Maumethes ſpe potiundæ Græciæ inflammatus, ſibique perſuaſerat fore homo ſcientiſſimus rerum bellicarum, ac felix, ſi occupato Byzantio facultas daretur ad Græciam opprimendam. Nec enim eum feſellit opinio: nam capta, atque direpta urbe, facillime reliquus curſus patuit. Sed malo in tali re ſilere, quam veteres calamitates deplorando augere dolorem noſtrum. Hoc tamen dicam, quod ad rem pertinet; magnum damnum excidio Græciæ latinas litteras feciſſe, quum a Græcis multa in Italiam importarentur, & noſtri item ſtudiorum cauſa Byzantium tanquam ad domum quamdam doctrinæ proficiſcerentur. *Alexander*. Sine iſta, Antoni, nec enim unquam Latinis rebus, ut dicis, calamitoſior dies illuxit, nec tetrior; ſed exiſtimare debes plures poſt importunam illam cladem in Italiam confluxiſſe, quam unquam antea. Sed iſta omittamus. *Antonius*. Tum multum eloquentiæ habuiſſe dicitur FRANCISCUS BARBARUS, cujus de ingenio, doctrinaque ex eo libro, quem de re uxoria ſcripſit, exiſtimari poteſt. Hujus gloriam illuſtrioribus litteris, & gravioribus artibus cumulavit [1] HERMO-

[1] FRANCISCI ſuperioris nepos HERMOLAUS, Patriarcha Aquilejenſis electus, qui immatura ætate obiit an. 1493. *Vir omnium diſciplinarum peritiſſimus* nuncupatur a Ni-

molaus Nepos. Sed multum duo doctrina præstiterunt [1] Jannotius Manettus, & [2] Baptista Albertus: quorum alter unus omnium doctissimus putabatur; alter etiam in Architectura disertus fuit. Sed in Jannotio admirabile quoddam studium omnium doctrinarum fuit; sed nescio quo pacto sit hujus summi viri, quam aliorum paullo ante dictorum nomen obscurius. Ex quo profecto intelligi potest, plus valere ad famam, & celebritatem nominis unius simplicis generis virtutem absolutam, quam multa annexa genera virtutum non perfectarum. Tum etiam ex eo genere numerabatur [3] Pallas Stroza,

quem

a Nicolao Leoniceno in Epist. ad Angelum Politianum. *Omnium e sua civitate, qui ante illum nati essent, Latinorum, & Græcorum litteris doctissimus*, a Petro Bembo. De eo Jovius in Elog. Jo: Matthæus Toscani in Peplo It. ac Paulus noster de Cardinalatu Lib. 2. pag. 60.

1 JANNOTIUS Eques MANETTUS, Patricius Florentinus tribus Summis Pontificibus a Secretis, a Naldo Naldio, Poggio, aliisque multis laudatur. Hunc Eugenius IV. Pontifex modo appellabat *Virum dignum supra omnes Republica Florentina*, modo *Republicâ Romanâ dignum*. Vixit Alphonso, Ferdinandoque Siciliæ Regibus charus, obiitque Neapol. an. 1459. ætatis suæ 64. Vide Cl. Zenum in Ephem. Litt. It. T. XI. ubi plurima Manetti Opera numerantur. Ejus Vitam Cl. Vir Ludovicus Antonius Muratorius nuper edidit inter Rerum Italicar. Scriptor.

2 Simile huic judicium est Francisci Bocchii, qui quum narret una cum Paulo Jovio, atque Jo: Matthæo Toscanio, LEONEM BAPTISTAM in pictura scripsisse de recessibus, & umbris, reliquisse Apologorum urbanæ gravitatis libellum, quo vel Æsopum inventionis amœnitate superasse, de vita Civili Libros non sine laude elucubrasse, demum in doctrinis humanioribus eruditissimum evasisse; subdit: *Declarant Libri decem, quos de Architectura scripsit, qui vir, & quantus esset, &c. Nihil enim venuste, nihil commode moliri, aut fabricari ætas superior solita erat, cum Leo Albertus res multas, easque praeclaras suo ex ingenio depromsit; & ut posset unusquisque ad suum commodum explicare, declaravit eis in libris tam docte, tam industrie, ut a viris peritissimis Vitruvius sit Florentinus appellatus*. Hic Florentiæ familiâ Albertâ nobilissima ortus est. Testatur Paulus Jovius *Leonis Baptistæ Politianum audita ejus morte nobile encomium cecinisse*; quemadmodum fecerunt Janus Vitalis, Latomus, aliique; encomium fortasse illud est, quo Politianus epistolam incipit Laurentio Medici, quæ inter illustrium Virorum Epistolas ab Angelo Politiano collectas septima est Libri Decimi.

3 Hic ex nobilissima familia STROZIA Eques auratus, varia opuscula edidit, ut testes gravissimi ferunt, præsertim in suis Epistolis Franciscus Philelphus, qui

eum

quem cum natura, tum ſtudio doctrinæ ſapientem ferunt. Excelluit enim is unus in omni genere virtutis. Nemo domi comior fuit, nemo jucundior. Nemo foris conſtantior, nec gravior, nec fortior. Nec longo intervallo aberat [1] BENEDICTUS ARRETINUS, qui bellum Aſiaticum magnum, atque difficile diligentiſſime proſequutus eſt; attulitque lumen rebus involutis: nam illis temporibus in [2] POGGIO FLORENTINO quædam ſpecies eloquentiæ apparuit; in quo ſi tale artificium fuiſſet, quale ingenium ad ſcribendum fuit, omnes profecto ejus æquales dicendi gloria viciſſet. Is Orationes reliquit, quæ & facundiam, & mirificam ingenii facilitatem oſtendunt. Tendebat toto animo, & quotidiano quodam uſu

enm etiam poſt mortem diſertiſſima Oratione (quem MS. ſupereſſe ajunt) parentavit Patavii, ubi Pallas nonagenarius deceſſit an. 1462.

1 De BENEDICTO ACCOLTI Arretino J. C. ac Reipublicæ Florentinæ a Secretis loquuntur Jo: Ger. Voſſius de Hiſtoricis Latinis, Oldoinus in Ath. Rom. Gaddius de Scriptorib. non Eccleſ. Fuſius vero Cl. Zenus Tom. XI. Ephemeridum ſæpe citat. qui inter alia annum ejus obitûs nempe 1466. ætatis autem 51. oſtendit. Dialogum Arretinus lucubravit, in quo quæritur, an præſtantiores in litteris eſſent veteres, quam recentiores homines; qui non multis ab hinc annis formis excuſus eſt. Scripſit de Bello Chriſtianorum contra barbaros Libros quinque, de quibus Corteſius ait: *Bellum Aſiaticum magnum, atque difficile, diligentiſſime proſequutus eſt;* quibus etiam tanquam argumento nobiliſſimi Poëmatis, vulgo *il Goffredo*, Torquatus Taſſus uſus eſt.

2 Nec diſſimile eſt illud Henrici Bebelii; qui de POGGIO ait: *copiâ, venuſtate, facilitate naturali, & ſponte naſcenti eloquentia jucunditate inaffectata longiſſimè pracellere Valla Poggium non eſt ambiguum* (in litt. ad Leonardum Dunum an. 1513. Tubingæ ſcriptis) Judicium Eraſmi in Ciceroniano tale eſt: *Poggius Florentinus vivida cujusdam eloquentia vir, &c. natura ſatis erat, artis, & eruditionis non ita multum.* Paulus vero Jovius: *Poggius e Terranova Florentina ditionis oppido, in hac luce Romani cœli optimis litteris ingenium ita expolivit, ut Pontificis ſcriniis praficeretur; aquatus ſcilicet bonore ſummis viris, qui in eo munere fidelis, eruditique ingenii operam praſtitiſſent.* Natus eſt an. 1380. obiit 1459. Vide ejus Vitam a Cl. Viro Jo: Baptiſta Recanato Patricio Veneto luculenter deſcriptam. Poggii ingenioſam in dicendo facilitatem memorat Corteſius alibi.

uſu ad effingendum M. Tullium. Sed habet hoc dilucida illa divini hominis in dicendo copia, ut eſtimanti ſe imitabilem præbeat, experienti ſpem imitationis eripiat. Eam igitur dicendi laudem Poggius ſi non facultate, at certe voluntate complectebatur; ſcripſit etiam Hiſtoriam. Sed eſt magnum munus hiſtoria; &, ut paulo ante dixi, omnium rerum difficillimum. *Alexander*. Ego vero ſæpe ſoleo mirari, quid ſit, quod cum Hiſtoria tot, tantarumque rerum diſſimilitudinem complectatur, nulla præcepta in priſcorum artibus tradantur, quæ quomodo ſcribendum, quid ſervandum ſit in Hiſtoria doceant. Nam, ut omittam ſtudia diſciplinarum maximarum, omnium artium opifices habent ſua præcepta. Architectus ab his non diſcedit; Muſici etiam his erudiuntur, quando vocum mutationes facere debeant, quando ſcilicet cantus aut inflexam, aut gravem, aut acutam vocem poſtulet. Alii in lineis, alii in menſuris, alii ad fingendum, alii ad pingendum certis præceptis utuntur; ex quo intelligitur nihil magnum fieri poſſe ſine quadam artis ratione: Hiſtoriam autem, tam arduum, tam difficile opus nihil habere præceptorum, non deſino hercle ſatis mirari. *Paulus*. Ego quoque iſta, quæ dicis, Alexander, mirabar, & ſane angebar intimis ſenſibus, quod a noſtris hominibus Hiſtoriæ præcepta ignorarentur; nam priſcos illos, ut ex eorum Hiſtoriis apparet, præclare intelligebam hujus artis præcepta tenuiſſe; noſtros autem his inſtrumentis omni-

omnino carere, atque eosdem in hoc præsertim scribendi genere nihil admodum laudis consequi posse, nisi quando temere, aut casu. *Antonius*. Video, plerisque visum esse Historiam sine ullis ornamentis oratoriis scribi oportere, quod tollerent veritatem, & fidem; multum referre non esse mendacem: ego vero ut opinionem istorum non libenter laudarim, ita certe non repudiaverim. Et profecto magni interest, ubi tantummodo rerum gestarum veritas quæritur, mendacem, & fabulosum putari. Sed tamen quid attinet vere scribere, si omnia obscure perturbaveris? Ac mihi quidem hujus rei principium cogitanti, ad delectationem, & utilitatem adinventa Historia videri solet, quæ omnino rebus, & verbis continetur. Res, ut prosint, spatia, & temporum ordinem desiderant. Verba vero nunquam voluptati inservient, nisi concinnitatem retineant. Repudianda erit igitur horum opinio, & adhibendum artificium quoddam, ut prodesse pariter, & delectare possimus. Sed nescio quo pacto ad hæc delapsi sumus, cum id vos initio minime requireretis. *Paulus*. Immo ista requisivimus, Antoni, & sunt sane necessaria. *Alexander*. Mihi vero ista jucunda fuerunt; & utinam tibi, Antoni, cumulatius ista augere licuisset: sed dabitur fortasse aliquando commodius tempus hujus muneris amplificandi. Nunc ad institutum sermonem revertere. *Antonius*. Belle exigis a me, Alexander, tam magnum locum, & tantum hercle de me polliceris, ut si hoc vobis ne-

negarim, non tam laborem me judicis refugiſſe, quam veſtræ voluntati obſequi noluiſſe arbitremini. *Alexander*. Atque nihil a te poſtulatur, niſi tuo commodo. *Antonius*. Jocaris etiam mecum, Alexander, & ego quoque in hoc admodum delector, & ſino adulari, ac irrideri me interdum ab amicis. *Alexander*. Non eſt ita, Antoni; ſcitum eſt enim nihil eſſe in amicitia perniciosius adulatione, & blanditiis. *Antonius*. Quid ergo? Credisne, me modo ea auſurum dicere, quæ ſint a priſcis illis viris relicta? *Alexander*. Ego vero ex te iſtud non requiſivi, ut omnes leges, quæ ſunt in Hiſtoria ſervandæ, quaſi in ſchola quondam explicares: ſed ſi quod daretur vacuum tempus, poſtulabam, ut inter nos hoc munus attingeremus. *Paulus*. Quin tu, Alexander, omittis iſta, quæ præparatum ocium poſtulant. Tu vero, Antoni, perge quo cœpiſti: neque enim impediendus eſt interpellatione jam ſuſceptus ſermo. *Antonius*. His igitur floreſcentibus proximus accedebat [1] Georgius Trapezuntius, bonus ſane Rhetor, qui aliquot annos populo Romano utiliſſimam operam præbuit, & docuit cum

D mul-

1 *Is Græcorum fere primus Romæ eo tum ſæculo renaſcentibus litteris, qui Græca feliciore ſtilo in Latinum verterit exiſtimatus eſt, uti liquidiſſime conſtat ex Ariſtotelis, ſacriſque Euſebii Cæſarienſis operibus, & ex rhetoricis præceptis Hermogenis. Erat enim ingenio ad lucubrandum maxime valido, vehementique, ſed, uti mox apparuit, tetrici livoris pleno; nam quum ſe Peripateticum profiteretur, unumque Ariſtotelem extollendo celebraret, uſque adeo ſuperbæ auræ fuit, ut nec divini quidem Platonis ingenium laudari pateretur, cujus etiam dogmata, & mores peracerbe, ac inſolenter edito famoſo volumine laceraret.* Hæc ab Jovio; at Eraſmus in Ciceroniano TRAPEZUNTIUM vocat Virum egregie doctum, deque re litteraria pulchre meritum. M. Antonius Sabellicus Trapezuntium Beſſarioni in dicendi facultate prætulit. Patria fuit Cretenſis, ſub Nicolao V. Scriba Pontificius. Obiit Romæ prope an. 1484.

multos, tum etiam multa ſcripſit de artificio dicendi; & adhibuit in ſcribendo illa adjumenta, quæ habuerat a Peripateticis, qui præter ceteros Philoſophos rationem dicendi latioribus quibusdam præceptis complectuntur: qui mos erudiendæ juventutis retentus eſt a [1] POMPONIO noſtro: vir enim per ſe magnus incredibilia ſtudia ad eloquentiam limatioremque elegantiam convertit. Eodem tempore [2] ANTONIUS LUSCUS fuit Rhetor quoque non contemnendus, quem etiam non indiſertum dicunt fuiſſe; nam [3] VICTORINUS FELTRENSIS, is quoque per tot annos toti Galliæ Tranſpadanæ tradidit præcepta dicendi, iisdem fere laudibus cumulatus fuit: nec verò [4] GASPARINUM VERONENSEM prætereundum puto. Erat is diligentiſſimus, ac prope perfectus Grammaticus; ſed ipſo Orationis genere exilis, & triſtis, nimia enim cura attenuabat orationem.

Et

1 JULIUM POMPONIUM LÆTUM Sanſeverina illuſtri familia in Picentinis natum ferunt, qui floruit Pauli Secundi temporibus. De eo Vide Jo: Matth. Toſc. in Peplo Ital. atque Ludovicum Vives, qui ubi de conſcribendis epiſt. ait: *Romana puritatis* (Pomponius) *adeo ſtudioſus, ut nec Græce quidem ſcire voluerit, ne quid alienum ſonaret, aut admiſceret Lingua illi; ita & verba habet electa, & dictionem ſatis caſtigatam.*

2 In Archivo Gen. Flor. per Rog. Ser Agnoli Pieri Thomæ de Terranova, legitur *Anno* 1429. 27. *Octobris Dominus* ANTONIUS *olim Domini Ludovici de* LUSCHIS *de Vicentia Secretarius Summi Pontificis facit ſuum procuratorem nobilem, & diſcretum Virum Antonium Dominici Buonafè.* Memoratur a Fr. Philelpho, qui illi epiſtolas ſcribit.

3 VICTORINO FELTRENSI Magiſtro uſum fuiſſe ferunt inter alios Theodorum Gazam, uſque adeo eum copioſe, & diligenter latinas litteras didiciſſe, ut longe omnium latiniſſime ſcriberet. Victorinus veluti D. Antonino Florentino Archiepiſcopo par virtute, ac pietate laudatur a Franciſco Caſtilionenſi Eccleſiæ S. Laurentii Canonico, ut refert Gaddius de Scriptorib. non Eccleſiaſt. T. I. pag. 9.

4 De GASPARINO Pergamenſi dictum facili negotio putarem, utpote qui Epiſtolarum Cynicarum Opus edidit Pariſ. circa an. 1470. per Ulricum Gering, & ſoc. in Domo Sorbonæ, poſtea vero recuſum Baſileæ 1489. de quo vide Peregrinum Antonium Orlandi de Artis Typographicæ progreſſibus.

Et [1] OMNIBONI quoque LEONICENI in docendo cognita induſtria eſt. Erat in ſcribendo ſatis amplus, ſed parum nitens, aut excultus: nullus candor eſt Latini ſermonis, neque flos ullus, quem in oratione requirimus. Horum ætatibus adjunctus eſt [2] LAURENTIUS VALLA ſcriptor egregie doctus, ſed erat acer, & maledicus, & toto genere paullo aſperior; diligentiſſimus tamen Romanarum rerum, atque verborum inveſtigator. Moleſtus erat, & ſtomachoſus; nihil admodum alienum laudabat; ſua vero cum diligentia, tum acri quodam judicio expendebat. Limatior hic fortaſſe quam cæteri, nihilo tamen candidior fuit. Floruit hujus domus aliquandiu, & quaſi ludus quidam fuit civium Romanorum. Verum poſtea is vel odio ſervitutis, vel deſperatione quadam dignitatum adipiſcendarum ab urbe Neapolin ad Alphonſum Aragonum Regem eſt profectus, ubi aliquot annis fuit magna cum gloria ingenii, & famæ; nam Alphonſus ipſe ad ſummas,

 in-

1 OMNIBONUS LEONICENUS inter illuſtres Johannis Ravennatis Diſcipulos numeratur a Flavio Blondo Ital. illuſt. Lib. IV.

2 VALLA Patricius Romanus, & Canonicus S. Johannis Laterani *a Gothicis temporibus* (inquit Jovius) *uſque ad patrum noſtrorum memoriam prealto ſepultos ſomno cives ſuos ad nobilium litterarum ſtudium excitavit. Indignatus enim tamdiu corrumpi ſaculum leguleorum, & ſophiſtarum immani conſpiratione, optimaſque artes inculta ſermonis barbarie defœdari, elegantiarum Libros edidit, traditis Romana elocutionis praceptis ex accurata veterum ſcriptorum obſervatione, &c. Extant invectivarum, & recriminationum aliquot Libri, erudite ſalſeque perſcripti; quibus dum laſi nominis famam tueretur, Facium Ligurem, Panormitam, Poggium, & Raudenſem jugulaſſe videri poteſt. Flagellatis quoque regionum ludimagiſtris, uti multa bile redundans, quod nihil in aula Pontificis ſibi placeret, Neapolim ad Alphonſum Regem ſe contulit.* Ibi tres Libros ſcripſit de rebus Ferdinandi Regis Aragoniæ ejuſdem Alphonſi patris. Vide Trithemium, Toſcanum, alioſque. Obiit Romæ quinquagenarius anno Chriſtianæ ſalutis 1457. Ceterum Corteſii judicium de Valla probatur in additionibus ad Voſſium T. XI. Ephem. Litterat. Ital. pag. 318.

incredibilesque ejus virtutes adjecerat etiam hanc laudem, ut non solum hominibus doctis familiarissime uteretur, sed etiam haberet in convictu. *Alexander*. Quid ergo est causæ, si tam diligenter Valla de ratione verborum Latinorum scripserit, ipse non bene satis loqui Latine videatur, cujus ingenii acumen constare inter omnes audio Italiam admiratam esse? *Antonius*. Non est enim, Alexander, eadem ratio scribendi, quæ præcipiendi. [1] Conabatur Valla vim verborum exprimere, & quasi vias, sed eas non rectas tradebat ad structuram orationis; in quo tamen, & inquinatam dicendi consuetudinem emendavit, & multum adjuvit juventutem. Sed est certe alia scribendi ratio, quæ a Valla, aut prætermissa est, aut ignorata. Florens enim ille, & suavis, & incorruptus Latinus sermo postulat sane conglutinationem, & comprehensionem quandam verborum, quibus conficitur ipsa concinnitas ad sonum. Sed de his alio loco commodius inter nos, si vobis placebit, disputabimus. Potest enim aliud vobis, ac mihi videri. Nunc ad reliquos pergamus. *Alexander*. Nobis vero nihil poterit esse jucundius. *Antonius*. In aliquo igitur numero fuit [2] ANTONIUS PANORMITA, homo doctus, & Juris bene

1 Hic locus citatur, ac probatur a sæpe laudato Viro Apostolo Zeno T. XI. Ephemeridum Litteratorum Ital. pag. 315.

2 Judicium Jo: Matthæi Toscani de ANTONIO PANORMITA Siculo, Bononia equestri familia nato, est, eum *fuisse sua tempestate omnium clarissimum, ejusque carmina cæteraque opera doctorum manibus teri*. (Pepl. It.) De eo testatur Jovius, quod quum esset *moribus, ac litteris præstantibus exornatus, quum Philippo Mediolanensium Principi fertilis ingenii industriam obtulisset, tanta liberalitate susceptus est*, ut

bene peritus. Diligenter etiam satis loquutus est, & ut esset paullo politior, elegantiam sermonis Plautinam volebat imitari, sed ab eo aberat illa orationis integritas, ac sententiosa concinnitas: itaque sunt Epistolæ ejus languidiores. Fuit tamen perargutus Poëta, & illis temporibus non contemptus; nam is primus versus ad mensuram quandam, numerosumque sonum revocavit; antea enim fractis, concisisque numeris parum admodum versus a plebeiis rhytmis differebant; quamquam ejus fere tota Poësis est obscena. Sed polite, & eleganter problemata Plutarchi [1] Jo: PETRUS Lucensis Latinis litteris mandavit. Tum etiam Latine Lucianum explicaverunt [2] RINUCCIUS, & [3] CHRISTOPHORUS Romanus. Atque ego in ipsis, atque in aliis, quos enumeravimus, intelligo homines libentius ad interpretum munera esse conversos. Sed nos tamen colligimus omnes, ut appareat quam multi scribendi cupiditate flagrarint. *Alexander*. Cur nam erat istud quæso? *Antonius*. Quia veluti tum nascentibus litteris

ut Principem noscenda historia cupidum, familiariter doceret, & publice octingentis annuis aureis elegantiores litteras profiteretur. Scripsit epistolas candidiore stilo, sed maxime jucundo. Obiit diem suum Neapoli an. 1471. Luculenter de Panormita Cl. Zenus addit. d. T. XIV.

1 Num PETRUS NUCETUS Lucensis, a Francisco Robortello *Vir doctissimus, & nobilissimus* appellatus? Vide Robortelli Adnotationum in varia loca Librum 2. ubi ita de Nuceto: *Profitebatur ille Græcas, & Latinas litteras, publiceque interpretabatur Lucæ, quo tempore florebat Florentiæ Politianus (æquales enim ferme fuerunt) summa cum laude in Gymnasio, &c.*

2 De RINUCCIO plura inter Ephemer. Litteratorum Italiæ Tom XXI. pag. 392. Hunc alii Florentinum dicunt, alii Castilionensem nescio an nomine, vel patria, sed Thessalum nuncupare debemus.

3 CHRISTOPHORUS PERSONA. Romæ inter D. Balbinæ flamines in Aventini Montis Cœnobio Prior, obiit 1486 de quo vide Jovium in Elog. Nunquam vero compertum mihi est Rinuccium, ac Personam Lucianum explicavisse.

teris sibi ipsi diffiderant; & erant tanquam anniculi infantes, qui nonnisi in curriculo, aut præeunte duce inambulant. Itaque cum esset facilius illud vertendi munus, bene de posteris suis mereri videbantur, si tam multa adjumenta ingeniis suppeditarent. Sed ecce multi uno tempore fuerunt, [1] LEONARDUS DATUS, [2] BARTHOLOMÆUS FACCIUS, [3] LAPUS FLORENTINUS, [4] PETRUS MONTOPOLITA. Quanquam ex iis alius alio plus habuit, vel ingenii, vel industriæ; omnes tamen ad amplitudinem nominis pervenerunt. Ex his Faccius Commentarios scripsit rerum ab Alphonso Rege gestarum. Tum etiam [5] GREGORIUM TIPHERNATEM Poëtam, & doctum, atque diligentem hominem in dicendo constat fuisse. Hujus auditor fuit [6] GEORGIUS MERULA,

quia

1 LEONARDUS DATUS Canon. Flor. & Secr. Apostolicus floruit prope an. 1466. in quo a Matthæo Palmerio mittuntur ei Libri Civitatis Vitæ, ut patet ex Epistola nuncupatoria ejusdem. Anno vero sequenti Episcopus Massæ creatus est. Confunditur a nonnullis cum Leonardo Dato Magist. Gen. Ord. Prædicatorum, qui obiit an. 1425.

2 Memoratur BARTHOLOMÆUS a Jo: Matth. Toscani tanquam Vallæ, cujus temporibus floruit, perpetuus hostis, in quem & Orationes scripsit. V. Pepl. Ital. At Jovius: *Hunc Spedia intimum Lunensi in portu Liguriæ oppidum protulit, utriusque Linguæ peritia insignem*. Obiisse creditur circa annum 1460. Vide quæ Jac. Gadd. de Script. non Eccles. T. I. quæque Cl. Vir Apostolus Zenus in Ephemer. Litter. It. T. IX. eruditissime disserit.

3 LAPUS nempe a CASTILIONCHIO appellatus, quem alterius Lapi clarissimi fuisse nepotem author est Franciscus Bocchius inquiens: *Fuit praterea alter Lapus, Averardi filius, Lapi superioris nepos, miro ingenio praditus, litterisque nobilibus ornatus. Hic doctrinam multiplicis generis edoctus, cum Linguam Græcam, & Latinam egregie didicisset, ex Plutarchi Græca Lingua XII. Vitas virorum clarissimorum in Latinam Linguam multo labore, multaque industria convertit*. Vide Franciscum Philelphum in Epistolis.

4 PETRUS patria Montopolitanus in Sabinis claruit Romæ Orator celebris, ac Poëta temporibus Pomponii Læti.

5 *Hujus doctissimi Viri munere reliquam Strabonis partem, quam Guarinus non attigerat, in Latinum splendide traductam legimus*. Jov.

6 Jov. in Elog. *In* GEORGIO MERULA *ab aquis Statiellis, Alexandrino, ingenium subagreste, atque ideo ad lucubrationum labores maxime validum, nullisque obiter voluptа-*

quia nobilitate floruit discipulorum. Et [1] Antonius Tudertinus non tam scribendo probabilis fuit, quam litteris Græcis eruditus. [2] Flavius enim Blondus sine Græcis litteris persequutus est Historiam diligenter sane, ac probe, eamque distinxit, & rerum varietate, & copia valde prudenter. Admonere enim reliquos videtur, ut majori artificio, ac illustrioribus litteris Historiam aggrediantur. In excogitando tamen quid scriberet, omnibus his viris, qui fuerunt fere ejus æquales, meo quidem judicio præstitit. Iisdem etiam temporibus [3] Franciscus Phi-

luptatum illecebris lacessitum emicuit, passim florentibus Græcarum litterarum studiis, quarum felici societate antiqui decoris ornamenta Latinæ facultati tradebantur. Ob id varia eruditionis laude celebratus, quadraginta amplius annos cum Venetiis, tum Mediolani juventutem docuit; in alienos sæpe Libros censuram exercens. Edidit etiam translationem Dionis de Trajani gestis: sed petenti Ludovico Sfortiæ Historiam perscripsit, Vicecomitum Principum origines, & bella continentem, sobrio quidem stilo, ac ex omni parte Latino, sed in quo lectores minus austeri peramœna diverticula passim requirant. Cæterum postremi ejus Historiæ Libri meo judicio jucundiores, æternum dormituri, denegata luce in abditis scriniis jacent.

1 Citatur hic locus in Ephemerid. Litterat. T. XV. pag. 321. Judicium de Tudertino, quod edidit præceptor ejus Fr. Philelphus hoc est: *Lapus Florentinus, ut alias item nonnullas, quas Vitarum index ascribit* ANTONIO TUDERTINO, *qui, etsi ipse quoque auditor fuit meus, erat tamen Lapo illo longe inferior & ingenio, & doctrina, & dicendi vi ac facilitate* (in epist. quadam.) Simile illud est Cardinalis Papiensis scribentis: *Antonius Tudertinus ita inepte plures traduxit (nempe Vitas ex Plutarco) ut nullas legere præstet, quam illas* (in epist.)

2 Forolivii natus est BLONDUS Anno D. 1388. Eugenii IV. Pii II. aliorumque Romanorum Pontificum Secretarius fuit. Obiit Romæ 1463. *Is magno ausu, singularique industria, nec infelici eventu multorum annorum intermorientes res gestas e tenebris excitare orsus, Decadas conscripsit, quibus ab inclinante Romano imperio funesta tempora, ac ideo veritatis lumine orbata in lucem proferuntur.* Jovius in Elog. *Historiographus insignis, ingenio excellens, eloquioque disertus* vocatur a Trithemio: *Ad honorem Blondi*, ita Gerardus Vossius de Histor. Latinis, *non parum pertinet quod scripta illius in Epitomen contrahere dignatus sit Pius Pontifex. Dictione est non admodum culta, ut etiam Volaterranus agnoscit, sed de antiquitate tamen, utcunquè interdum aliquid humani patiatur, sane pro ætate, qua vixit, optime meretur.* V. Ephemer. It. T. XII. ubi multa de Flavio Blondo.

3 PHILELPHUS Patria Tolentinas natus est anno 1398. Eques aureatus, & Poeta laureatus fuit. In Archivo enim Gen. Flor. (Rog. Ser Matthiæ Cenni Ajuti) le-

PHILELPHUS non indisertus putabatur; [1] habebat a natura ingenium vagum, multiplex, volubile. Exstant ab eo scripta & Poëmata, & Orationes, sed ut vita, sic erat in toto genere varius. Fuit is a puero litteris Græcis bene doctus, & horum studiorum causa est ab eo tota pæne Græcia peragrata. Ex quo [2] tanquam ex dotali hereditate legatas testamento Græcas litteras accepit; multumque etiam ei profuit Chrysolora ejus socer. Sed erat vendibilis sane scriptor, & is, qui opes, quam scribendi laudem consequi malebat. Constat enim neminem Principum illis temporibus in Italia fuisse, quin adjerit, quin eum scriptis salutaverit, ut ex his pecuniam erueret. Sed ut ad quæstum diligens, sic erat

legitur: An. 1481. *Famosissimus vir D. Franciscus Philelphus Miles, ac Poëta laureatus facit procuratorem Franciscum de Tolentino nepotem suum Cancellarium Ducalem, &c.* Floridus Sabinus Apolog. in Calumniat. hæc ait: *Franciscus Philelphus multa scripsit ut Orator, & Poëta; de cujus Epistolis, Dialogis, & Orationibus, aliisque soluta orationis monumentis diversa sunt doctorum sententia. Plurimi enim judicium ei defuisse volunt: alii tumidum eum plerumque; alicubi exilem, persape aridum, jejunumque arbitrantur, licet sibi vel maxime placentem; doctus tamen fuit, & magna ausus.* Author noster de Card. pag. 63. vocat Philelphum *Poëtam, ut illa ætate heroico sono, & dactylica exaggeratione grandem.* Obiit An. 1481. sepultus in Æde D. Annunciatæ. Bartholomæus Fontius in Annal. suorum temporum MS. Biblioth. Riccardianæ: 1481. *Franciscus Philelphus vir Græce Latineque doctissimus e Mediolano Florentiam accitus ut publice profiteretur æstu, ac labore itineris confectus pridie Kal. Augusti Florentiæ moritur anno ætatis quinto, & octogesimo. Cujus nos in vicem suffecti sumus.* Luculenter Ap. Zenus T. XIV. Ephem.

1 *Ad omne genus scripti sese accommodavit, ac ut de Vinicio dicit Augustus, ingenium in numerato habebat; Græca, Latina, Lyrica, Heroica, Prosam orationem ex tempore dictitabat.* Volaterran. in Anthropolog. l. 21.

2 Hic Emmanuelis Chrysoloræ filiam uxorem duxit, quæ Græcæ elocutionis magistra, quotidiano usu Atticorum accentuum, inepto, sed docili conjugis ori dulcedinem instillaret. Narrat Jo: Matthæus Toscani, hunc cum Timotheo Græculo quodam de syllabæ quantitate datis pignoribus aliquando contendisse, victoremque victo barbam ex pacto abstulisse; quamvis Timotheus eam pecunia redemptam cuperet, quod ab inexorabili adversario nequaquam impetravit.

erat in largitione effusus. Hujus Filios [1] Xenophontem, & [2] Marium ingeniosos, & sane eruditos dicunt fuisse; quorum Marium tantam habuisse memoriam, quanta in viro cognosceretur. Horum majus omnino nomen exstaret, nisi pater præclusisset eis iter gloriæ. *Alexander*. Mihi vero ille (patrem dico) hoc facto sapiens videtur, qui ex litteris divitias quæsierit; propterea quod eloquentia quo major est, eo hominibus invisior, ac suspectior. *Antonius*. Sed quis vestrum ex majoribus natu multa de [3] Porcello non audivit? immo vero, quis ejus scripta non legit? Is sive doctrina homo ignotus, sive ingenio, ad summam nominis famam pervenerat. Ex quo intelligi potest quanta tum fuerit ex omni numero Poëtarum paucitas. Hexametri enim ejus, quos legimus, non illi quidem politi sunt, nec festivi, nec molles; grandes tamen, & graves imperitis videri solent: ab eruditioribus vero respuuntur, quod turgeant, & inflati sint, nihilque afferant præter æqualitatem. Caruit

1 Xenophonti Philelpho plures Epistolas mittit Franciscus pater, quæ inter ejusdem epistolas leguntur.

2 Marii Philelphi Francisci filii Epistolar. opus editum est Mediolani 1489. Venetiis inde 1492. Huic plures Epistolas Franciscus pater scribit, inter quas una exstat, dat. an. 1441. in qua Theodoræ Chrysolorinæ uxoris mortem filio nunciat.

3 Porcellus Poëta fuit, & Historicus Neapolitanus, qui floruit sæculo decimo quinto, ut patet ex Epistola a Francisco Philelpho ad eum missa an. 1456. Exstant ejusdem *Commentaria secundi anni de gestis Scipionis Picbinini exercitus Venetorum Imperatoris in Hannibalem Sfortiam Mediolanensium Ducem ad Serenissimum Principem Franciscum Foscar. Venetorum Ducem per Cl. Historicum, & Poëtam Laureatum Porcellium Neapolitanum. Deploratio Italiæ poscentis pacem a Divo Paulo II. P. M. atque Porcellii Poëtæ Laureati Epigrammata*. Sed ut ad rem redeamus, discrepat ab judicio Cortesii illud Poggii Florentini, Laurentio Vallæ ita loquentis: *Cur non & his addidisti Virum doctissimum Porcellum, qui tot versus in tuam stultitiam, & mores reprobos scripsit elegantissime?* Vide Ephemer. Litterat. It. Tom. IX.

omnino varietate hæc ætas; quanquam hic quidem nonnullis visus sit distinctum illud & florens Virgilianum Poëma præclare effinxisse; hi tamen mea sententia longissime a vero judicio absuerunt. Nec refert alieno ornatu, & quibusdam luminibus, ac quasi insignibus nostra scripta explere, nisi queamus id distincte, apteque facere. Fit enim nescio quid monstruosum quum membra cohærentia male, dissipantur. Modo enim hoc scribendi genus magnificentius renovatum est, & cognita primum numerorum varietas a [1] PONTANO principe hujus memoriæ doctissimorum hominum: qua sane & occurritur satietati, & nitidum illud struitur, & lætum genus, ac politior illa elegantia hilaritate quadam aspersa conditur. Tum etiam nomen magnum, & doctrinam [2] SIGISMUNDO MALATESTÆ defuisse ferunt. Habuit hic, sicuti semper audivisse vos arbitror, multa contraria, & diversa inter se naturæ studia. Fuit in illo magnum ingenium, fuit tanta industria rei militaris, quanta in homine quoquam; sed illud mi-

1 Jo: JOVIANUS PONTANUS Cereti in Umbria natus obiit an. 1505. ætatis an. 78. *Vir memoria quidem nostra* (inquit Alexander ab Alex. l. 1. c. 1.) *omnibus bonis artibus, atque omni doctrina præditus; cui præter ingenii mansuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia verborum, & compositus ille sermo ad omnem ingenuitatem plurimum accessionis faciebant. Vir ad omne genus eloquentiæ natus* a Jovio appellatus est, & eo maxime, quia asserit Lilius Gyraldus, hunc in magnis Regum, & Principum negotiis diu versatum, modo bellorum, modo pacis conditiones, & fœdera tractasse, non minus quam Phœbum, & Musas coluisse. *Quis tamen*, exclamat, *eo plura? quis doctius? quis denique absolutius composuit? enucleatius? exquisitius? & licet ejus quidam hoc tempore gloriæ parum æqui sint æstimatores, non illis tamen ipse concedam, ni meliora vel ipsi fecerint, vel ab aliis facta attulerint, id quod ad hanc ipse diem non vidisse fateor.* Dialog. 1. de Poët. nostr. temp.

2 De eo sic Author in Lib. 3. de Cardinalatu pag. 220. *At si historiæ est notitia eruendæ occultior, ut ad concionis usum exempla sumantur, quis dubitet, quin sint Sigismundus Fulginas, Bernardus Oricellarius, & Ghilinus Mediolanensis accersendi?*

mirabile: ſtare pari faſtigio in utraque fortuna, multos devincire conſuetudine, appetere inimicitias, clarorum hominum modo aſtringere, modo laxare voluptates, inter ipſas minime negociorum oblivisci, minime famam aſpernari, minime intermittere ſtudia doctrinæ. Sed [1] Pius Secundus in primis diſertus habitus eſt. Is diligentia parentum a puero eruditus multa celeriter ingenii, ac doctrinæ ſigna præbuit. In quo viro, Dii immortales, quanta diverſa inter ſe ſtudia fuerunt virtutum incredibilium! Mitto hominem artibus rerum bene gerendarum inſtructum; mitto Pontificem maximum: quis in dicendo vehementior? quis in Hiſtoria preſſior? quis in Poëmatiis dulcior? quis in docendo copioſior? Exſtant ejus Orationes amplius triginta, plenæ illæ quidem & argumentorum, & exemplorum. Idque eo fuit admirabilius, quod incommoda eſſet valetudine, ac ſemper maximarum rerum curis obrueretur. Erat in refellendo argutus, in probando ſubtilis; tenebat memoriam rerum Chriſtianarum, adjunxerat etiam ſtudia Philoſophiæ: quæ omnia oratio referta ſententiarum luminibus commendabat. Accedebat actio liberalis,

 ge-

1 Parciſſimus in Pii Secundi laudibus fuit Jo: Matthæus Toſcani, inquiens, eum Oratorem ſuo ſæculo non incelebrem, & veri ſatis amantem Hiſtoricum haberi meruiſſe, neque a Poëſeos cultu ejus ingenium abhorruiſſe. At revera vir fuit doctiſſimus, & eruditiſſimus, quem meritum, & doctrina ſingularis ſuper Vaticani culmina conſtituêre. Is quidem in ipſis Pontificatus curis Muſis ac Genio animi cauſa locum dare ſolebat. Patriâ fuit Senenſis Æneas Silvius Piccolomineus appellatus. Multa ingenii ſui monumenta reliquit, de quibus diſertiſſime in Ephemer. Litter. Ital. T. XIV. Vide etiam Campanum in ejus Vita, qui ſcribit deceſſiſſe Pium ætatis annorum 59. an. 1464.

gestusque & venustus, & gravis. Licet enim hunc prope solum Oratorem ex hac acie doctorum adducere, cui natura pariter, & doctrina inservierint. Nihil de ejus consiliis, nihil de rebus gestis, nihil de animo, nihil de fortuna, nihil de gloria, nihil de religione hoc loco quærimus. De eloquentia loquor. Hoc in homine unam tantum Latini sermonis integritatem desiderarim. *Paulus*. Jure mehercle hunc laudas, Antoni. *Antonius*. Prudens tum etiam, & eloquens fuit [1] DOMINICUS Pontifex Brixiensis, cujus exstant Orationes. Ac ejusdem quoque ordinis erat [2] JO: ANDREAS ALERIENSIS; homo plane doctus, sed toto genere horridior, ac præfractior. Ornandus est hic profecto eximiis laudibus, quod in emendandis voluminibus tam multam operam posuerit. [3] JOHANNES BASINIUS Poëma fecit molle, & facile. [4] ROBERTUS autem VULTURIUS Ariminensis, in eo libro, quem de re militari, & bellicis instrumentis scripsit, ostendit ille quidem satis ingenii, sed multo magis diligentiæ, nec minimum

1 DOMINICUS DE DOMINICIS Venetus Torcelli antea Episcopus. *Hic Vir*, Ferdinando Ughellio teste, *ob raram doctrinam apud omnes ordines celebris fit, ut priscos Patres propemodum videretur æquare, Paulo II. Pontifice ita censente, ad Brixiensem sedem translatus est anno* 1464.

2 JO: ANDREAS ALERIENSIS notus est vel ex Epistolis Francisci Philelphi, qui eadem ætate vixit.

3 JO: BASINIUS Parmensis inter Poëtas adnumeratus. Floruit dimidio sæculi XV. Malatestis Ariminensibus carus. Hujus Carmina excusa fuere Parisiis apud Simonem Colinæum an. 1539.

4 Seu VALTURIUS, ut ab aliis vocatur. Jo: Matth. Tosc. *Hunc Ariminensem fuisse arbitror authorem præclari illius Libri, quo veteres Græcorum, & Romanorum bellicæ machinæ accuratissime conquisitæ describuntur, oculisque legentium repræsentantur. Vixit Sigismundo Malatesta Ariminum tyrannide opprimente.* Obiit ætatis annorum 70.

mum eloquentiæ. *Alexander*. Multum iſti Baſinio ſane debemus; ſed vereor ne dum multa emendare voluerit, multa depravarit. Modo iſta diligentius, & ratione certa, non conjecturis emendantur. *Antonius*. Sed veniamus aliquando ad eum, quem mihi non licuit, per iſtos nominare. Traxit me ita ordo, ſerieſque rerum, ut tanquam in viſu inhæſerim, nec potuerim me citius explicare. *Alexand.* [1] Antonium ſcilicet Campanum dicis. *Antonius*. Iſtum ipſum. *Alexander*. Hoc in viro primum apparuit florentius, ac ſplendidius quoddam orationis genus. Scribebat facile, ſed ſtudiorum laborem ferre non poterat; quod ſæpe fere contigit uberrimis ingeniis. Habebat delectum illuſtrium verborum; erant ſententiarum ornamenta, ſed fortaſſe multa interdum, & præſertim in Hiſtoria; in qua tam multa eſt ſententiarum continuitas, ut obtundat potius animos, quam delectet. Orationes vero ejus valde probantur. Declarant enim & ubertatem ingenii, & vim quandam naturalem multis eſſe oratoriis laudibus excultam. Utebatur facili, & ita candido quodam ſcribendi genere, ut numeris quibusdam adſtrictus fluere videatur. Quanquam numerus orationis abeſt ingeniis noſtris: ita tamen imitandi quadam induſtria orationem inflexerat ad ſo-

1 Antonius natione Campanus, quem humili loco natum refert Gyraldus, Poëta fuit, teſte eodem, nobiliſſimus. De eo vide Paulum Jovium non tam Politiani, Latomi, Platinæ calamis laudantem, ſed proprio etiam ore, quum is oſtenderit Campanum Pii Pontificis gratiam ſtudiorum ſimilitudine promeruiſſe. Plura apud Cl. V. Zenum T. XII. Ephemer. Litt. It. ubi Epiſcopum Crotonienſem, & Aprutinum, Campanum invenies, qui deceſſit an. 1477. quadragenario major.

ſonum, ut cadat plerumque jucunde, & numeroſe. *Alexander*. Sane quidem, ſed iſtum unum de ſuperioribus vehementer probo. Sed eſt quædam de numero non parva dubitatio. *Antonius*. Quæ tandem? *Alexander*. Adhibendus ne ſit orationi numerus. *Antonius*. Clariſſima de re dubitas. *Alexander*. Quin etiam ipſemet in multos jam ſæpe incidi, qui omnino exiſtimarent M. Tullium nullo in oratione numero uſum fuiſſe: ſed judicio tantummodo aurium inſerviiſſe. *Antonius*. Quid tam perverſum eſt judicium iſtorum hominum, ut in eo nullum eſſe numerum affirment, quum tam multa præcepta de orationis numero reliquiſſe videant? Mea quidem ſententia eſt, orationem Latinam numeroſa quadam ſtructura contineri oportere; quæ adhuc omnino a noſtris hominibus ignoretur. *Alexander*. Ego profecto aſſentirer tibi libenter, Antoni, ſi quales hi ſint, quid inter eos, & poëticos numeros interſit cognoſcerem. Neque enim ego in oratione, æque atque in carminibus numerum facile perſpexerim. *Antonius*. In difficillimam diſputationem me revocas, quæ non eſt profecto hujus temporis. *Paulus*. Noli, quæſo, Alexander, perturbare ordinem inſtituti ſermonis; nam id, quod quæris de ratione numerorum, artis eſt intimæ, & liberam quandam ceſſationem poſtulat. Tu vero, Antoni, perge ad reliquos. *Antonius*. Sed revertamur potius ad eum ipſum Campanum. Is enim meo judicio ceteris exemplo eſſe poteſt, quam

pa-

parum obſit ad virtutem comparandam obſcuro loco naſci. Nota res eſt. Dicunt enim quum puer ob inopiam oves paſceret, abductum eſſe eum a patruo prædito ſacerdotio, ut tener ſacris ad rem divinam imbueretur; tuliſſe id permoleſte patrem, qui inops eſſet, & ruſticus, ac juſſiſſe ſtatim puerum ad oves reverti: impetratum tamen precibus fuiſſe, ne paſceret, atque alium a patruo in pueri locum ſurrogatum: adoleviſſe apud patruum optima ſpe, & docilem puerum, tantoſque progreſſus brevi tempore effeciſſe, ut jam gravioribus artibus applicaretur. Inerat profecto in hoc homine ingenii celeritas quædam, ut quod ſemel, aut iterum vidiſſet, arriperet; quod etiam indicant ejus Epigrammata, feſtiva illa quidem, & pleniſſima argutiarum. In multos cavilloſus eſt belliſſime, & facete. Nam in omni etiam ſermone dulcem eum fuiſſe, & perurbanum ferunt. Eodem in numero habitus eſt [1] NICOLAUS PEROTTUS, litteris doctus Græcis, & Latinis. Hujus in Orationibus ſermo eſt non inquinatus, & multa habet oratoria ornamenta. Scripſit etiam pleraque toleranda. Is adverſarium, & obtrectatorem

1 NICOLAUS PEROTTUS ex Lentino Umbriæ Oppido, hodie Saxoferrato, *Græca Latinaque litteratura juxta clarus, Archiepiſcopatum Sipontinum ob doctrinam, & virtutem meruit; in quo munere recte adminiſtrato, extrema jam ſenectute obiit* (nempe an. 1480.) *apud Villam Fugicuram ab ipſo domino nomen ſortitam. Hujus ex officina prodiit Cornu Copia, ſive Latina Lingua Commentarius, Liber omnifaria eruditione refertus, cujus Lectorem nunquam collocata in eo opera pœnitebit. Quibusdam etiam aliis Libellis rem Grammaticam juvit, & Polybium Latino eloquio expreſſit.* Ita Toſcanus. At a Paulo Jovio accepimus. Nicolaum Romæ Græcas litteras pertinaci ſtudio conſectatum, & a Cl. Zeno a Secretis fuiſſe Eugenii IV. Nicolai V. & Calliſti III. qui per litteras ſuas dat. 1456. Poëtam laureatum vocat.

rem ſuæ laudis habuit [1] DOMITIUM CALDERINUM, qui quum eſſet ingenio peracri, & flagranti ſtudio, neminem ſecum inſtituendi, ac ſcribendi gloria conferendum putabat; exagitabatque omnes, in quibus aliqua maxime apparerent doctrinarum ſigna: ſed breve tempus fuit fructuum ingenii percipiendorum. Erat is in reconditis abſtruſiſque rebus explicandis ſubtilis, & acer, & ingenio tanto, ut ſiquid interdum falſi diceret, aut novas opiniones infereret, aut conaretur evellere inſitas, ita quibusdam rationum integumentis adumbraret, ut conſenſu multitudinis veriſſime dixiſſe putaretur. Itaque quum ſibi omnia his ingenii præſidiis aſciſceret, magnam diuturnamque invidiam conflavit; quanquam habet pertinaces quoſdam ſui amatores. Hujus oratio elegans eſt, & plane erudita: verborum, & ſententiarum multa lumina: quod propoſuerat ingenioſe imitabatur. Laudandus hic unus eſt, cui ſi vita ſuppeditaſſet, majorem omnino gloriam eſſet conſequutus, quam quæ ex umbratili ludo quæri poſſe videatur. Is diu Romæ [2] THEODORO GA-

1 *Calderia Veronenſis Agri oppidum, calidis aquis nobile* DOMITIUM (proprie vero Dominicum) *protulit. Eum acri, flagrantique ingenio ad gloriam anhelantem Beſſarion Cardinalis excepit, & extulit. Exinde, quum Romæ profiteretur, & obſcura ſenſa duriorum Poëtarum admirabili recondita lectionis teſtimonio dilucidaſſet, litterarii ſplendoris aſſertor, ac omnis obſcuritatis acclamatus eſt.* Vide plura in Pauli Jovii, ac Jo: Matthæi Toſcani Elog. Cauſam vero ſimultatis Domitii habes in Ephemer. Litter. Ital. Tom. XIII. ubi fuſe de Sipontino diſſeritur.

2 De THEODORO GAZA vide ſis quæ author de Cardinal. pag. 235. ait. Hic Theſſalonicæ honeſto loco natus, Amurathe Græciam omnem victricibus armis quatiente, in Italiam venit acumine, fertilitateque ingenii nemini ſecundus, ut ait Jovius: Johannes Pierius Valerianus ita de Theodoro: *Tanta eruditionis Vir, quanta multis ab hinc annis nemo Græcorum, dicere auſim etiam & Latinorum, fuit.*

Gazæ dedit operam, cum ſummo Philoſopho, tum graviſſimo ſcribendi magiſtro. *Alexander*. Recte dicis, Antoni; nam Domitius quicquid habuit (quantum ego a majoribus accepi) ex Theodori doctiſſimi hominis diſciplina hauſit: cujus quidem beneficii omnino immemorem dicunt fuiſſe. *Antonius*. Ego vero ſic exiſtimo Theodorum unum e multis laudandum eſſe, & in eo primum cum ſumma philoſophia, ſummam eloquentiam conjunctam: nec erat is in eorum numero, qui uſurpatione diſciplinæ, verbis magis quam vita Philoſophiæ ſtudia perſequuntur. Ut enim ei ingenii, & eloquentiæ, ſic humanitatis, innocentiæ, ac omnium virtutum primæ deferebantur. Erat in ſcriptis ſumma gravitas, erat profluens ſine moleſtia ubertas, candor autem latini ſermonis, & ſplendor tantus: ut non modo acuere induſtriam, ſed etiam alere quibusdam orationis nutrimentis ingenium potuiſſet. Jure igitur totius Italiæ conſenſu a doctis eſt princeps judicatus. *Paulus*. Iſtius vero quantum ego intelligere poſſum, cum magna ingenii gloria, magnaque doctrina, qua in omnibus unus excelluit, tum egregie acta vita laudatur. Ex quo intelligi maxime poteſt ſpecimen ſolidæ gloriæ nonniſi in perfectione virtutis ſolere exiſtere. Me autem non tam ipſa ſtudiorum gloria, quam bonæ exiſtimationis fructus delectat. *Antonius*. Merito te iſte fructus delectat. Sed colligamus reliquos. Nam cer-

te [1] BESSARION Cardinalis NICÆNUS plus dignitatis attulit Reipublicæ Christianæ, quam quod ex eo speraretur. Præbuit enim se magnum virum quum contentiones inter Græcos, & Latinos sunt dijudicatæ. Fuit is cum omni vita severus, & gravis, tum plenum, & grande est habitum ejus Græcæ orationis genus. Hujus domus quasi nutrix quædam fuit omnium magnarum artium. Disputabant eruditi homines toto die maximis de rebus. Ipse grandis natu in utramque partem cum refellendo, tum probando respondebat. Nec enim tanta mens, nec tanta vis ingenii quotidianis quæstiunculis satiari poterat; legebat ipse multum, scribebat, meditabatur. Exstat ab eo liber defensionum Platonis omni doctrina refertus. Multum etiam gloriæ est consequutus [2] JOHANNES ARGYROPYLUS Byzantius, prope per-

1 BESSARION TRAPEZUNTIUS, Græcus Asiaticus, Monachus S. Basilii, Archiepiscopus Nicænus, Byzantii Patriarcha, Presbyter Cardinalis SS. Duodecim Apostolorum, postea Episcopus Cardinalis Tusculanus: *Hic*, ut author est Ciacconius, *in utraque Lingua Graca, & Latina peritissimus litteratorum, & prudentum hominum amicissimus fuit, quos domi sua convenientes humaniter suscipiebat, & privatis disputationibus singulis diebus alebat, & fovebat. Maximus, & acerrimus Fidei Catholica defensor fuit; ipse enim ex Gracis primus in Concilio Florentino, in quo conciliata fuit Graca cum Latina Ecclesia, confessus fuit articulum illum de processione Spiritus Sancti simul a Patre, & Filio tot seculis inter Gracos dubium. Ravenna maximo omnium dolore obiit.* Romam ejus cadaver translatum, sepultum fuit in Basilica XII. Apostolorum in sacello a se constructo, Platina in ejus funere orante, cum Epitaphio a se ipso an. 1466. posito.

2 De JOHANNE ARGYROPYLO vide Papadop. Hist. Gymnas. Patav. asserentem, hunc nobili genere Constantinopoli natum esse. Jovius vero Joannem apud Cosmum Medicem gloriosa liberalitate litteris faventem in honore fuisse ait, tantæque nominis existimationis, ut is *Petro filio, nepotique Laurentio praceptor datus, loco parentis haberetur, publice vero Florentina iuventuti Gracos authores enarraret. Grati idcirco animi erga Medicea gentis proceres vigiliarum praclara extant monumenta, consecra-*

perfectus Peripateticus, & sane tolerabilis scriptor. Is cum bello Byzantino domo pulsus in Italiam venisset, multos docuit ex nostris hominibus, qui admirabili fama doctrinæ compulsi, se in ejus disciplinam tradiderant. Hujus auditor fuit [1] DONATUS ACCIAJOLUS, homo non indisertus, & ipso orationis genere copiosus. Multæ fuerunt in hoc viro litteræ; multa non philosophiæ solum, sed priscarum etiam rerum cognitio. Fuit in illo præter studium doctrinæ, & facilitatem naturæ, summum ingenium, summa ratio, consideratissima prudentia. Erat quædam orationis sanitas, cum coloris bonitate; non medicamentis quæsitus, & fricatus candor. Doctus item ex eadem disciplina [2] MATTHÆUS PALMERIUS fuit, qui conservatis temporum ordinibus multorum annorum memoriam breviter, & accurate complexus est. Sed nihil tamen ad Donatum, sed po-

 tius

secrata in ea domo altrice vera virtutis. Aristotelis enim naturalia, atque moralia generose transtulit; ita applaudente Gaza vetere sodali, qui diversas Aristotelis partes vertendo desumpserat, ut quadam ab se pariter translata combureret, ne amicissimi hominis crescenti fama officerent, si ad æmulationem odiosa comparatione certaretur. Floruit deinceps Argyropylus (ita Papadop.) *Florentia summa existimatione doctrina. Decessit Romæ septuagenarius anno* 1486.

1 Multa non philosophiæ solum, sed priscarum etiam rerum cognitio. Idipsum, teste Francisco Bocchio, *indicat Volumen, quod suo nomine Iohanni Oricellario dicatum est de natura virtutis, & vitii*. Idipsum ex Moralibus Aristotelis luculenter apparet, quibus DONATUM erudita, & pereleganti commentatione magnum lumen attulisse judicatur. Convertit e Latino in Tuscum sermonem Historiam Leonardi Arretini, & e Græco duas Plutarchi Vitas. Natus est nobilibus parentibus Flor. an. 1449. mortuus est quum annum quinquagesimum attingeret; conditusque Carthusiano in Templo. Laudavit eum pro concione Christophorus Landinus.

2 Ita Toscanus: *Pari felicitate Latina, atque Etrusca carmina facientem, Florentia tot ingeniorum mater in lucem dedit. Extat & ejus Historia Pisana, & Supplementum Chronicorum Eusebii*. Obiit Florentiæ an. 1475. ut patet ex Bartholomæi Fontii Annalibus, quos una cum Chronicis Palmerii in lucem propediem prodire speramus. Vide Ephemer. Litterator. Ital. T. X. atque Ephem. Litterat. Europæ Jo: Angeli Tom. 2. p. I. pag. 80.

tius ad antiquorum consuetudinem, & inscitiam. Nam [1] BARTHOLOMÆUS PLATINA erat cum omni victu, atque cultu, tum oratione temperatus, & lenis, & ut ita dixerim, frugi, atque integer. *Paulus*. Ita prorsus est. Memoria teneo, me puerum, quum ab [2] ALEXANDRO fratre, & [3] L. M. PHOSPHORO, quem ego secundum fratrem diligo, deducerer ad Platinam, multa ab eo memoriter, & sapienter dicta audire solitum; atque adeo omni ejus sermone delectatum, ut quantum illius ætatis judicium patiebatur, non dubitarem, eum unum inter multos sapientissimum appellare. Erat enim is cum sermone comis, & perurbanus, tum magna corporis præditus dignitate; vox canora, status, incessus, omnisque corporis motus liberalis. Itaque ut nobis pueris opinio

1 Compluribus aliis documentis, quæ perspicue evincunt PLATINÆ Cremonensi BARTHOLOMÆI nomen fuisse, de quo addubitare videntur Gerardus Vossius, Paulus Jovius, Jo: Matthæus Toscani, aliique, adcensendum est hoc Pauli Cortesii indubitabile testimonium, utpote Viri, cui, simul ac fratri suo Platina optime cognitus erat. De eo Erasmus in Ciceroniano: *In Historia valiturus erat si nactus fuisset argumentum felicius. In optimo cive, & panegyrico nonnihil accedit ad Ciceronis imaginem, sed tanto intervallo, ut hoc nomen non promereatur eruditorum calculis: alioqui vir doctus, facundus, &, ni fallor, bonus.* Jo: Matthæi Toscani tale judicium est: *Platina quanta potuit industria, eloquio tamen incomposito Pontificum Romanorum Vitas exactius, quam ante illum ceteri, absolvit.* (Pepl. Ital.) Illud Floridi Sabini est: Summorum Pontificum Vitas eleganter scripsisse, eoque immortalem sibi gloriam peperisse. Obiit Romæ an. 1481. Cl. Vir Lud. Ant. Muratorius Platinæ Opus nuper edidit.

2 De ALEXANDRO Cortesio hæc Gaddius: *Alexandri doctrinam, & virtutem laudat Picus in Epistola ipsi scripta: ejus versus de laudibus Matthia Regis laudantur a V. Obsopæo ob eruditionem, & ingenium singulare Poëta, quem indicat eum priscis Poëtis numerandum fuisse, si ad justam ingenii maturitatem pervenisset.* (De Scriptoribus non Eccl.) Hic fuit a diplomatibus Centumvir, atque Apostolicus Scriptor. Vide Vossium de Historicis Latinis, aliosque.

3 LUCIUS FAZINIUS MAPHÆJUS *Romanus, vulgo* PHOSPHORUS *appellatus, vir doctrina clarus peritiaque tum Græca, tum Latina Lingua percelebris a Sixto IV. Episcopus* (Signinus) *adlectus est anno 1482. die 19. Mensis Augusti. Decessit autem Romæ 1503. Hic ob similitudinem studiorum Angelo Politiano, Hermolaoque Barbaro variæ litteraturæ clarissimis luminibus familiariter usus est, ut eorundem epistolæ produnt.* Ughell. It. Sac. Tom. I.

nio fuit plurimum cum ingenio, & doctrina valuisse; sic etiam adolescentiores eum vehementer laudandum judicabimus. *Antonius*. Sed jam ad inferiorem, si placet, ætatem veniamus, quæ certe magnam ingeniorum copiam tulit. *Aexander*. Tu vero, Antoni, ita ad hanc inferiorem ætatem properas, ut omnes jam, qui aliquam ex humanitatis studiis laudem adepti sunt, collegisse videare. Sed nescio quo pacto [1] Jacobum Cardinalem Papiensem, & item plerosque ex veteribus præterieris. *Ant.* O singularem memoriam tuam, Alexander! At mihi iste unus in tanto numero exciderat. Nec enim ego dubito multos præteritos fuisse ex veteribus eruditos homines; sed hoc accidit culpa eorum, qui nihil scriptum reliquerunt. Diximus autem nos a principio eos in hunc sermonem relaturos, quos aut a majoribus laudatos accepimus, aut quorum scripta in existimantium arbitrio versentur. *Paulus*. Prudentissime facis, Antoni; nam isti, qui nihil scribendo volunt videri sapere [nisi alioqui doctissimi sint, aut erudiant juventutem] nullo modo mihi placent. Odiosum sane genus hominum, & inutile videtur, non solum vivis, sed etiam posteris nocere: quum aliena lacerent, ipsi nihil audeant scribere, atque id se facere modestia, & conscientia ingenii commotos dicant: ingeniosorum quidem hominum studia retardant; At homines infamiæ

1 Jacobus Ammannatus Cardinalis Papiensis dictus, Patria fuit Lucensis. Floruit dimidio sæculi decimiquinti. Extant ejusdem Epistolæ, ac Commentariorum Libri impr. Mediol. 1506. & alibi.

miæ inſolentes, & inſueti calumniarum facillime a ſcribendo deterrentur. *Antonius*. Merito iſti nullo loco ſunt numerandi, qui nihil in vita effecerunt, ut numerarentur. Sed revertamur ad noſtros, & a duobus adoleſcentibus fere æqualibus exordiamur. *Paulus*. [1] CAMPANINUM SEPTIMULEJUM te puto, & ÆMILIUM dicere. *Antonius*. Recte putas. Quorum alter, quanquam decennio ante mortuus eſt, quum alterius tamen ætate conjungebatur. Ex Platina ſæpe ſum audire ſolitus, qui ſe Campanino comitem in vinculis fuiſſe dicebat (fuit enim tum litteratis & carceris, & exilii ſubeunda calamitas) magnam eum in illo juvenili, & poëtico ardore ſpem, atque admirationem præbuiſſe. Sed Æmilius civis Romanus ad amplitudinem, & honores perveniſſet, niſi celerius, vi, quam ſuo fato, concidiſſet. Poëmata ejus, non illa quidem nimis compta ſunt, nec varia; apta tamen, & quæ naturæ viribus fulta, tanquam in herbis parva adhibita cultura, ingenii viriditatem, nondum fruges oſtendant, ita ut in eo illuſtre ingenium appareat, artificium mediocre. Sed ne [2] NICOLAO quidem VALLENSI, qui Homerum, & Heſiodum Latinis expreſſit verſibus, poëticum ingenium defuit. Nam ut ceteri multorum ſunt approbatione contenti; ſic iſte videtur unius Theodori teſtimonio aliorum judicia re-

1 Num. AUGUSTINUS CAMPANUS Paulo II. inviſus?

2 De NICOLAO VALLA ita Valer. de Litter. infel. L. 2. *Inter Romanos autem paucis ante annis non ignobilis fuit Nicolaus Valla ſumma juvenis eruditionis, Græcis Latiniſque Litteris apprime doctus, qui quidem adoleſcens admodum ad Homeri ſublimitatem eleganti Latini carminis facilitate cœperat aſpirare. Is tamen nondum alterum a vigeſimo egreſſus annum fati quadam inclementia eruditorum omnium ſpei ſurreptus eſt.*

requirere non debere. *Paulus*. Ego vero vehementer delector commemoratione civium Romanorum. Nam si verum dicimus [1] nos cives Romani sumus, & duas habemus patrias; unam naturæ, juris alteram: nec plus sane debemus illi, quæ eduxit, quam illi, a qua excepti sumus. Itaque cum sexaginta jam fere annos Romæ habitaverimus, jure nostro cives Romani haberi debemus. *Antonius*. Optime facis, Paule, quod Urbi Romæ justissimas refers gratias, in qua præsertim, [2] Antonius Cortesius pater tuus magnam sit nominis celebritatem consequutus. Fuit enim ille Vir cum princeps Collegii Duodecimvirum, tum in illis litteris scribendis expeditus, & facilis; quæ quanquam inquinatæ sint, ita tamen in his excelluit, ut appareret ejus naturale quoddam bonum depravatum esse vitio corrupte loquendi. *Paulus*. Non putabam te eo sermonem producturum, ut in patrem meum incurreres. Sed gratissimum mihi fuit cum testimonium judicii tui, tum dulcior, & suavior commemoratio paternæ industriæ. *Antonius*. Nec autem ab illa poëtica laude aberat [3] Janus Pannonius, quem fuisse Guarini

1 Vide Pauli Cortesii Vitam. Hinc Prosper Mandosius Cortesios Romanos appellavit.

2 Fuit Scripturariæ, ut vocant, censuræ princeps, &c. teste Jo: Vincentio Coppi in Annalib. Geminianens. Pauli vero verba hæc sunt in Libro de Cardinalatu: ANTONIUS *quidem Cortesius pater meus, Duodecimvirorum Compendiariorum, & Scripturaria Censura princeps, quum pra negociorum, interventorumque magnitudine fere semper minus prandere solere diceretur, &c.* cum aliis illius temperantiam sobrietatemque ostendentibus. Libelli cujusdam author est, de quo vide Pauli Vitam.

3 JANUS, vel Johannes PANNONIUS Episcopus fuit quinque Ecclesiarum. Varia ejus poëmata edita fuerunt Venetiis an. 1554. Plura Paulus Jovius in Elog. De eo meminit Lilius Gyraldus, aitque, Elegâ potius quam heroico illum præstitisse. V. Jo: Pier. Valerian. de Litter. infel. Lib. 1.

ni auditorem ferunt: clarum mehercule Poëtam quis negare poteſt? Nam ego ſic exiſtimo hunc unum ceteris ſuperioribus poëtica gloria præſtitiſſe. Illud certe mirabile in hoc homine fuit, quod externus, quod barbarus (quæ gens durior ad Muſas videri ſolet) ad ſummam admirationem, & ingenii famam pervenerit. *Alexander*. Quid tu tantum externum effers? quaſi vero iſte non modo noſtros omni genere laudis ſuperarit, ſed etiam a ſcribendo deterruerit. Si jocaris, belle mihi videris eum laudando ſuffragari barbaris; ſin aſſeveras, cave ne plus quæſtionis ſuſcipias, quam poſſis ſuſtinere. Eum ſi laudas ut ingenioſum, ac plane doctum, prorſus aſſentior, modo ita laudes, ne gloriam noſtris præreptam velis. Nuper autem ea noſtri homines agnoverunt, ut paulo ante dixiſti, quæ ſunt ab eo omnino ignorata, nec ipſe unquam ſuſpicatus eſt, quænam eſſent numerorum varietates. *Antonius*. Nolo me putes ambitioſe loqui. Sed ANDREAM CONTRARIUM placuiſſe quibusdam ſcio; quod illa lumina Ciceronis ingenioſe admodum conſectari videretur; ſed aliquanto tamen abeſt ab optimo genere imitandi; &, ut ſcite [1] amicus noſter ait; non ille quidem ut alumnus, ſed ut ſimia effingit. Is enim [2] FRANCISCO LIPPO Arretino contume-

1 De Angelo Politiano loqui intelligo, qui Epiſt. XVI. Libri VIII. ait Corteſio: *Mihi vero longe honeſtior tauri facies, aut item leonis, quam ſimia videtur.* E contra vero Corteſius Politiano reſpondit: *Ego malo eſſe aſſecla, & ſimia Ciceronis, quam alumnus.*

2 FRANCISCUS LIPPUS Litterarum Græcarum, ac Philoſophiæ peritiâ excultiſſimus, Authori noſtro ferme contemporaneus fuit.

meliofiffime maledixit, ominatufque eft illi id genus mortis (mirabile dictu!) quod poftea utrique contigit. Nam Lippum Neapolim proficifcentem, in itinere ex equo præcipitem in terram delapfum mortuum ferunt; alterum etiam ex Brutiis decedentem non multo poft fimili prope modo cecidiffe. *Alexander*. O graviffimum cafum duorum eruditorum hominum! fiquidem ejus animus præfentiens futura, quum alteri effet ominatus, fibi non cavit. *Antonius*. Atque tum etiam in aliquo numero fuit [1] Angelus Sabinus Poëta, qui non fatis, fi non contemni, probari etiam cupiat: quanquam multa fint in eo inaniora, nihilque varietatis adhibeat ad permulcendas aures. Sed hæ doctorum hominum contentiones de litteris tantummodo inter fe diffidentium, multum acuerent juventutem, nifi ipfi alios, aut invide vituperarent, aut infectarentur inimice. Utiliffimum certamen convertunt ad invicem, atque omnis undique concurrit ad judicandum confentiens indoctorum turba. Sed hæc fi forte ad nos, nihil tamen ad inftitutum fermonem. *Alex*. Quid tu id ad nos? quafi vero imperitorum judicia curemus. Unus exiftimator bonus eft mihi pro centum millibus. *Antonius*. [2] Mombrinus mediocris in-

 du-

1 Angelus Sabinus Commentaria edidit in Juvenalis Satyras.

2 Forte Mambrinus Roseus, qui de Principatu (Gabriele Naudeo tefte in Bibliograph. Polit.) fcripfit. Sed de Bonino Mombricio Mediolanenfi intelligendum fufpicarer; etenim laus, quæ huic a Cortefio tribuitur, tum Mombricii ætati, tum etiam profefsioni refpondere videtur. Editor Librorum erat Mombricius, qui an. circiter 1475. edidit inter alia Matthæi Palmerii Florentini Librum de Temporibus, fuifque carminibus illuftravit.

duſtriæ, ſed multæ doctrinæ, & magni laboris fuit. Scripſit is Hexametros, illos quidem erudita etiam ætate tolerabiles. Utinam [1] COLA MONTANUS quale ingenium habuit ad dicendum, talem mentem ad ocium contuliſſet. Sed hunc ambitio abſorbuit, & inexhauſta aviditas magnitudinis falſæ, dum ſibi opinionis errore gloriæ fore putet ſeditionem, atque diſcordiam ſerere, & potentiſſimos homines falſis criminibus in invidiam vocare; itaque malis initiis orſus, perniciosiſſimum vitæ genus triſtem exitum habuit. *Alexander*. Quæ, malum, eſt iſta tanta ambitio? quæ præclariſſimum iſtius ingenium falſæ laudis cupiditate perverterit? Nihil eſt enim, ut opinor, incongruentius, quam litteras, quæ aluntur ocio, & uſui commodoque parantur, ad perniciem hominum ſeditionemque convertere. *Antonius*. Sane probe dicis, Alexander. Sed [2] ANDREAS BRENTIUS Patavinus Græcis litteris eruditus oſtendebat fructus futuros; quos ſi percipere ei licuiſſet, & ſperatam eſſet gloriam conſequutus: ſed breve vitæ ſpatium ingenii amplificandi fuit. Hunc defunctum [3] PAULUS MARSUS quum laudaviſſet, fuiſſetque in ea laudatione a multitudine quaſi exploſus, propterea quod nimia contentione vocis pronuntiaſ-

ſet,

1 De COLA MONTANO plura Author noſter Lib. 3. de Cardinal. *hominem* appellans *ingenioſum*, *&* *diſertum*.

2 ANDREAS BRENTIUS Græcis Latiniſque litteris clarus, Hippocratem de inſomniis in latinum ſermonem convertit. Romæ immatura morte ſublatus eſt an. 1484.

3 PAULUS MARSUS Poëta fuit, & Commentator. Claruit an. 1485. Ejusdem habemus Commentarium in Ovidii Faſtos editum Ven. 1482. atque aliud in Virgilium impreſſum Norimbergæ 1492.

ſet, tantum animo accepit dolorem, ut paucis interpoſitis diebus quum ad animi ſolicitudinem morbus acceſſiſſet, moreretur. Is non erat omnino contemnendus ſcriptor, nec inutilis, & Poëta quamvis negligens, attamen laudandus, ut qui multum natura ipſa valuerit: meminiſtis enim vos, ut opinor, quam magnum numerum verſuum ſit is ſolitus dicere ex tempore. Sed grave vulnus nobis fuit, quod nuper ex morte [1] FLAVII PANTAGATHI ingenioſi hominis ſuſcepimus; qui quum ſemel ſe ab inimicorum fraude vindicaſſet, incidiſſetque iterum in impetum furentis populi, ab ipſis inimicis eſt interfectus. Fecerant irruptionem inimici cum armatis hominibus in ejus domum; cædebant januam ſaxis, inſtabant ferro; quum ille miſer undique fata circumſtare, nec jam ſalutis ſpem ullam videret, inimicorum crudelitati ſe præbuit lacerandum. Itaque homo eruditus, diutius ſi vixiſſet, declarare potuiſſet id ſe in ſcribendo conſequutum, quod ab excellenti ingenio expectari poteſt. Erat is Poëta acutus, & quibusdam aculeis facetus. Erat in laceſſendo, & in reſpondendo tanta ingenii celeritate, quantam in nullo unquam cognoverim. Is reliquit Trajani Cæſaris vitam, utilem illam quidem, & nobilem. Nec vero [2] ANTONIO GIRARDINO honores defuiſſent,

 niſi

1 De FLAVIO PANTAGATHO Poëta mentionem facit Author de Card. L.I. pag. 39.

2 ANTONIUS hic de GIRARDINIS, aut mavis de Geraldinis, ut ex ectypo eorundem ſigillo apud me patet, Poëta laureatus. Hunc Jo: Cinellius Florentinum appellat; ſed Amerinus fuit, vir clariſſimus, qui poſt varias legationes, obiit Marcenæ in Andalutia an. 1488. Ejusdem multorum Operum mentio habetur in Ephem. Ital. ſæpe citat. T. XXII. & XXIV.

niſi ipſe quoque in medio curſu cecidiſſet. Contulerat ſe ad amicitiam Hiſpanorum Regis; quem ſibi adeo, ſive morum ſuavitate, ſive doctrina devinxerat, ut facile homo litteris inſtructus, ſi longior ei vita contigiſſet, a Rege generoſo, ac potente & opibus, & honoribus ſublevaretur. [1] MARTINUS PHILETICUS quanquam natura erat tardior, non tamen indoctus fuit, & ſane utilem operam juventuti præbuit. Sed & oppidana quidem, & minus compta erat oratio; idque acciderat dum ſe vellet & Poëtam, & Oratorem putari, quum in altero laboraret, in altero parum ſtudii poneret, & neutro excellebat; quod vitium cum in omni re, tum potiſſimum in his ſtudiis effugiendum puto. In eo quoque genere numerabatur DANIEL FRANCINUS diligens, & ſane bonus Grammaticus, in dicendo autem lenis, & fluens, ſed qui plus latinitatis, quam nervorum haberet. Neque enim ita facti a natura ſumus, ut poſſimus pluribus ſimul rebus excellere: itaque in hoc arbitror ſequendam eſſe naturam ducem, atque eo tantummodo eundum, quo ab ipſa trahimur, & ducimur, ut ſimus potius ſimplici in genere perfecti, quam nos totos variarum multipliciumque artium ſtudiis applicemus. Sed [2] BARTHOLOMÆUS

LAM-

1 Ejusdem habemus Commentaria in Epiſtolas, de Offic. Amicit. Senectut. & Paradoxa Marci Tullii, atque Theocriti Idyllia e Græco in Latinum translata.

2 En nova de nomine contentio. Paulus Jovius: LAMPRIDIUS (ita omiſſo nomine) *Poëta Cremonenſis, quum in Colle Quirinali ſchola Græcorum adoleſcentium, inſtituente Laſcare coaleſceret, docendi munus ſuſcepit exercitatione perutili; quod argumenta propoſita utriuſque linguæ verbis, & figuris ad mutuam ingeniorum æmulationem verterentur: ſed erepto Leone, & ſubinde everſis optimarum litterarum ſtudiis, Patavium ſe contulit, ubi per aliquot annos domi ex collatitia mercede delectorum juvenum Græcas,*

&

Lampridius, hoſpes, Paule, & familiaris tuus, litteris Græcis doctus fuit, ſed in dicendo parum exercitatus, totoque genere jejunus, & fractus: ferebatur enim, ut ſcis, ita præcipiti quadam dicendi cupiditate, ut quum peroraturus eſſet, vix trium dierum ſpatium in meditanda componendaque oratione poneret. Itaque quum ſæpe inter dicendum ea, quæ celerrime, & interrupte didicerat obliviſceretur; riſum audientibus excitabat. Sed poſtquam, Paule, in memoriam incidimus neceſſariorum tuorum, referendi nimirum in hunc ſermonem erunt duo municipes tui, [1] C. Quarqualius, & [2] Antonius Lollius, quorum alter Poëma fecit feſtivum, & quibusdam aſperſum ſalibus; alter etiam ex aliquot orationibus, quas Romæ habuit, multum commendationis eſt conſequutus. *Paulus*. Amice, hercule, feciſti, Antoni, quod laudem meis municipibus tribueris. *Antonius*. Sed de [3] Francisco Arretino aliquid dicamus: qui fuit unus doctiſſimorum Juri-

& Latinas litteras, majore quaſtu, quam gloria profeſſus eſt. Gaddius vero de Scriptoribus non Eccleſ. T. I. *Lampridius Benedictus Cremonenſis Poëta elogio, vel cenſura notatus ab Jovio, defenditur, ſummeque laudatur a Toſcano, qui ipſum appellat ſaeculi miraculum.* Honorius Dominicus Caramella Panormitanus, Michaël Foſcarenus, aliique Benedictum appellant. Verum Lampridio Bartholomæi nomen fuiſſe ſuadet aſſertio Pauli Corteſii, qui hîc ejusdem hoſpes, & familiaris vocatur.

1 De CHERUBINO Domini Bartholi DE QUARQUALIIS Canonico Eccl. Collegiatæ Geminianenſis plura Jo: Vincentius Coppi in Annal. De eo ita Corteſius de Cardin. Lib. II. pag. 80. loquitur *Lucius Matiſcon Celta quum a ſpe patritiatus longiſſime abeſſet, promiſiſſetque C Quarqualio Municipi meo Janenſi, Poëta ut illa ætate culto, ſi fato quandoque eſſet ei in Senatoria ſella ſeſſitandum, fanum ſe quoddam paganum daturum, quumque paucis poſt diebus ſenatorium locum nundinatus eſſet, quaſiſſetque ex eo Quarqualius ut aut adepto Patritiatu ſervaret promiſſorum fidem, &c.* Inter Epiſtolas Marſilii Ficini aliqua extat *Cherubino Quarqualio viro doctiſſimo.*

2 ANTONIUS LOLLIUS Geminianenſis inter Patriæ ſuæ viros illuſtres adnumeratur a Jo: Vinc. Coppio, qui Epiſtolam Politiani de eo loquentis oſtendit; eſt autem Lib. IV. ep. IX.

3 Floruit FRANCISCUS ACCOLTI Arretinus circa annum 1470. meruitque elogium, quod apud Guidum Pancirolum. Vide ejusdem Lib. 2. cap. 103. de Clar. Int.

risconsultissimus omnium. Nihil est enim litteris mandatum, nihil in artibus disciplinisque omnibus traditum, quod ab hoc homine non sit aut cognitum, aut investigatum. Memoria autem tanta erat & verborum, & rerum, ut omnia, quæ unquam legerat meminisset. [1] BERNARDUS autem JUSTINIANUS, Leonardi Oratoris Filius, qui nuper est mortuus, natura fuit singularis ad dicendum, & negligentiam latini sermonis tegebat actionis dignitate. Hujus sunt Orationes. Illa Romæ habita, ut in affluenti, & copioso genere, laudabilis. [2] LAURENTIUS MINIATENSIS, qui nuper obiit, quoquo modo poterat & Poëmata scripsit, & Historiam, sed hunc sublimius Astronomia satis sustulit; in quo genere ita laboravit, & præstitit, ut esset ex tota Italia ad eum concursus. Atque is primus ex omnibus Manilium Poëtam ex adytis editum in lucem revocavit. Sed pæne PÆTONUM, & L. CARBONEM imprudens præterii: quorum alter cum studiosus, & diligens, tum bene doctus fuit: alterius nonnullæ feruntur Orationes. *Alexander*. Isti quidem laudantur semper a nobis, & jure laudantur, quandoquidem tantarum doctrinarum scientiam sunt adepti; sed vellem, postquam eos, qui aliquam scribendi laudem attigerunt, nominasti, ut de his, qui hodie vivunt, aliquid diceres,

1 BERNARDUS JUSTINIANUS Leonardi antea memorati filius patricius Venetus suæ Urbis nomine an. 1471. ad Xystum Pontificem legatus fuit, scripsitque Vitam patrui sui Laurentii Justiniani, item de origine Venetiarum. V. Voss. de Hist. Lat. Huius Orationem quamdam doctissimi fratres Vulpii Patavii nuper edidere.

2 De LAURENTIO BONINCONTRIO Miniaten. loquuntur Michaël Foscarenus Scaligeri verbis, ac Cl. Vir Lud. Ant. Muratorius, qui primus Bonincontri Historiam nuper inter rer. Italic. Script. edidit. Bonincontrius Manilium primus Florentiæ legit, ut ipse testatur, magno auditorum assensu, & Commentarium in Manilii Libros Astronom. Bonon. in lucem misit 1474.

res. *Paulus*. Mihi vero nihil poterit esse jucundius, quam si eorum hominum virtutes, qui nobis ex facie, & ex fama doctrinæ noti sunt, in hoc sermone celebratas videro. Delectamur enim nescio quo pacto vehementius eorum laudibus, quos præsentes diligimus, aut admiramur. *Antonius*. Ego profecto libenter vobis morem gererem, nisi jam advesperasceret. Res sane esset novo sermone digna, sed vos, ut opinor, non parum voluptatis cepistis ex commemoratione summorum virorum. Quanquam tu quidem, Paule, quod fortasse hac ætate illustrioribus litteris eloquentiæ studia aucta putes, vivorum magis laudibus delecteris, quam eorum, qui vita excesserunt: multi tamen laudandi viri, quos in hunc sermonem congessimus, omni nos genere doctrinæ delectare possunt. Nam L. Arretinus, illius ætatis princeps, satis nos delectabit, si in eo amplitudinem, & copiam requisiverimus: nec minus jucunditatis habet erudita illa Theodori Gazæ & sententiosa, & mollis oratio. Jam vero A. Campano, quod lumen orationis, quæ ornamenta desunt? quid Poggio ingeniosa in dicendo facilitas? quid ceterorum præclara ingenia? Mirum est quantum in suo quisque genere delectet. *Alexander*. Præclare intelligo, cur neminem ex his, qui hodie sunt, velis ipse nominare; ne quid scilicet ad gratiam diceres, aut ne forte minuere eorum, quos collegisti, gloriam videreris, si eos cum his, qui vivunt conferres. Equidem de quibusdam sic existimo, ipsos multum in omni genere doctrinæ esse versatos, sed

non-

nondum lumen, & florem Latinæ orationis attigisse; quam tu negare non poteris ab hujus ætatis hominibus, & excultam esse politius, & majori artificio amplificatam. *Antonius*. Quorsum ista, Alexander? *Alexander*. Quia ita hanc turbam doctorum hominum omni genere laudum exornasti, ut multos in opinionem possis inducere, neminem esse hujus ætatis cum his viris conferendum. *Ant.* Peracute tu quidem, Alexander, hanc comparationem ex me conaris elicere; quam in commodiorem diem differamus. Nam & ego libentissime in eo sermone versabor; in quo gloriari nobis liceat, id esse nuper ab ingeniis nostrorum hominum, vel inventum, vel illustratum, quod mille jam prope annos ignoratum sit. Quare illorum memoriam, quod eloquentiam ex barbarorum vinculis exemerint, quantum possumus augeamus. Hos autem, qui hæc ipsa studia ab illis accepta locupletarunt, tota mente intueamur, ut eorum nutrimentis educati, majora aliquando consequi possimus. Sed nunc quidem surgendum arbitror, & in Oppidum redeundum, ne qua interim e lacu tempestas exoriatur. *Paulus*. Sic prorsus faciendum censeo, nisi quid secus Alexandro videtur. *Alexander*. Ego vero, etsi de his, qui vivunt, aliquid libenter audirem, tamen quoniam tu, Antoni, hanc commemorationem in commodiorem diem distulisti, non pugnabo tecum, sed exspectabo quæ polliceris. Nunc in Oppidum revertamur.

F I N I S.